

Dit is een uitgave van “ten Anker”

Het boekwerk “De Nederlandsche Zeemacht” is gedigitaliseerd en geredigeerd door A. Hoogerwerf en A. Krijgsman.

Dit boekwerk behelst heel veel hoofdstukken en zal zijn weerga vinden in een wekelijks terugkerende uitgave naast “ten Anker”

Er zijn altijd wel mensen die met mijn werk aan de haal gaan. Aan de ene kant is dat een teken dat ik het goed heb neergezet, maar ik sta niet toe lukraak te kopiëren voor andere dan puur privé doeleinden zonder daar schriftelijke toestemming voor te vragen.

De redactie heeft alles is in het werk gesteld de rechten van dit werk te eerbiedigen. Omdat het niet mogelijk was te achterhalen wie de rechthebbende is, en omdat dit werkje slechts verschijnt in een relatief beperkte lezerskring, is besloten dit te publiceren voor de lezers van “ten Anker”.

HOOFDSTUK XVI EN XVII

Een tocht naar de Spaansche Zee tot ondersteuning van Portugal. — Voortzetting en einde van den strijd met de Duinkerkers. — Het Tractaat van Marine met Frankrijk. — Houding der Republiek tegenover de binnenlandsche partijen in Engeland. — Vrede te Munster in 1648.

Kort nadat Tromp den Spanjaard bij Duins eene gevoelige nederlaag had toegebracht, greep in de Spaansche monarchie zelve eene gebeurtenis plaats, welke de onzen niet met onverschilligheid konden aanzien. Al de oorlogen, door Spanje in de Nederlanden, in Duitschland en in de koloniën gevoerd, hadden zware geldelijke opofferingen geëischt, die gepaard met een weinig spaarzaam beheer, telkens nieuwe lasten hadden doen opleggen. Het drukkende daarvan gaf op het Spaansche schiereiland niet zelden aanleiding tot min of meer bedenkelijke onlusten. De Portugeezen, die nu al zestig jaren onder de heerschappij van Spanje hadden gezucht, maakten van een gunstig oogenblik gebruik, om hunne onafhankelijkheid terug te krijgen en riepen in December 1640 den Hertog van Braganza, een afstammeling uit hun oud vorstengeslacht, als Koning uit.

Een zoo geduchte slag, den vijand in diens eigen gebied toegebracht, moest natuurlijk de belangstelling der onzen opwekken. De nadeelige gevolgen daarvan zouden zich eerst later doen gevoelen; in de eerste plaats juichte men het bedrijf der Portugeezen toe, en was men ten volle bereid hen tegen den gemeenen vijand te helpen. Uit dien hoofde hadden de Staten-Generaal dan ook reeds tot het zenden van een eskader naar de Spaansche Zee besloten, toen in April een ambassadeur van den nieuwen Koning te 's Gravenhage verscheen, om hun bijstand te vragen. Hij verzocht echter niet alleen ondersteuning te water en te land, maar ook een bestand in Oost-Indië, voor den tijd van tien jaren, en teruggave van hetgeen de Nederlanders in Brazilië veroverd hadden, waarvoor eene ruime schadeloosstelling werd aangeboden. Nauwelijks was dit verzoek gedaan, of de beide Compagniën begonnen al te begrijpen, dat de verandering in Portugal waarschijnlijk alles behalve tot haar voordeel zou gedijen. Hierdoor lieten de Staten-Generaal zich niet weerhouden, en kwamen bij het tractaat, dat in Juni 1641 te 's Gravenhage werd gesloten, omtrent de hoofdpunten overeen. Wat Brazilië betrof, zou men trachten binnen acht maanden tot een vergelijk te komen, en wanneer dit niet geschied was, zou het bestand ook daar gedurende tien jaren van kracht zijn.

Met betrekking tot het zeerecht dier dagen, mag niet onopgemerkt blijven, dat het den Portugeezen, bij art. 17 van het gemelde tractaat, verboden werd, met andere dan eigen schepen op Brazilië te varen, waartoe zij evenwel, indien het noodig was, schepen van bepaalde grootte in de Republiek konden huren of koopen. Deze bepaling werd door de Engelschen als nadeelig voor hunnen handel beschouwd, en is, in verband met de maatregelen, later in Engeland zelf genomen, niet onbelangrijk. De vaart op de Spaansche koloniën zou, volgens art. 18, met verlies van schip en goed worden gestraft. Bij het 27ste artikel, beloofden de Staten-Generaal op 's lands kosten eene vloot van 15 schepen en 5 fregatten, ten behoeve van den Koning van Portugal, te zullen uitrusten, die zich daarentegen verbond een gelijk aantal bodems te bekostigen en bovendien in de Portugeesche havens 10 of meer galjoenen te doen gereed maken.

Hoe gunstig de geheele zaak door de Staten-Generaal werd opgenomen, is eenigermate af

te leiden uit een kostbaar geschenk in zilver, ter waarde van meer dan 6000 gld., hetwelk zij den ambassadeur van Portugal vereerden. De handeldrijvende gewesten, die meer en meer de nadeelen begonnen in te zien, welke uit de gesloten overeenkomst zouden voortvloeien, bekrachtigden haar later slechts schoorvoetend.

De uitrusting der vloot was intusschen door de onderhandeling vertraagd, zoodat de 20 schepen, die allen gehuurd waren, eerst in Augustus de reis konden aanvaarden. Het bevel daarover was den Admiraal Gysels opgedragen, die buitengewoon tot dien rang verheven was. De bemanning der schepen was zwak, daar onder de negen grootste, die van 30 tot 38 stukken voerden, slechts drie van 100 tot 118 koppen aan boord hadden, en dat nog wel meest onbevaren volk. Het kwam niet tot de vereeniging dier hulpvloot met de Portugeesche en Fransche schepen, welke zich in de Spaansche Zee ophielden, doch wel tot eene ontmoeting met eene vijandelijke macht van 24 bodems, waaronder 9 galjoenen. In het gevecht, dat in de eerste dagen van November, niet ver van kaap St. Vincent, tegen die vijandelijke vloot geleverd werd, kweten velen der onzen zich behoorlijk van hun plicht, doch vergaten anderen, wat zij bij hunne aanstelling beloofd hadden. Aan beide zijden was de schade nog al belangrijk, en de Nederlanders bereikten, na een verlies van 2 hunner schepen, slechts met moeite de Taag.

Voordeel was niet behaald, en de latere verrichtingen dier hulpvloot waren onbeduidend. De geheele tocht had wel onvermeld kunnen blijven, indien hij niet, onafhankelijk van den uitslag, evenals de tochten naar het Noorden, een bewijs had geleverd van den toenemenden invloed der Republiek, welker hulp andere natiën hoe langer hoe meer op prijs begonnen te stellen. In een ander opzicht is die tocht naar Portugal merkwaardig, omdat Michiel Adriaansz. de Ruyter, die hem in de hoedanigheid van Schout-bij-nacht bij woonde, daarbij voor het eerst, hoewel slechts tijdelijk, op eene vloot van den staat voorkomt. Daarna ging hij weder ter koopvaardij varen, evenals voor dien tijd, in den dienst der gebroeders Lampsins. Bij zijne terugkomst in Januari 1642 bracht de Admiraal Gysels brieven van dankbetuiging mede, waarin de Koning tevens verzocht, dat men voortaan de hulp wat tijdiger mocht zenden. De naijver jegens Portugal, dat in Oost- en West-Indië reeds spoedig eenige voordeelen behaalde, was de oorzaak, dat het niet tot eene nieuwe uitrusting kwam. Ook was de hoop op buit, waarmede de onzen zich geveleid hadden, bij den tocht van Gysels niet verwezenlijkt. Ras verminderde de belangstelling in het lot van Portugal, en zelfs de goede verstandhouding met dit rijk werd eerlang bedreigd. In 1642 klaagden de Portugeezen, dat het bestand niet getrouw werd nageleefd. Hier te lande waren de gemoederen toen dermate verbitterd, dat zelfs het huis van den Portugeeschen ambassadeur te 's Gravenhage door het gemeen werd geplunderd. In Brazilië zelf hield geene der partijen zich aan de gesloten overeenkomst, en na veel haspelens kwam het eerst twintig jaren later tot een vergelijk, waaruit duidelijk bleek, dat zij, die gemeend hadden, dat de West-Indische Compagnie door het tractaat zou worden benadeeld, het goed hadden ingezien.

Hierboven is gebleken, dat de nederlaag der Spaansche vloot in 1639 geenerlei invloed had gehad op de kaperijen der Duinkerkers. Deze hadden zelfs hun voordeel gedaan met de afwezigheid der Staatsche vloot, toen deze voor Duins lag, en gingen sedert dien tijd onverpoosd voort met handel en visscherij te benadeelen. Hoe het in die dagen op zee gesteld was, ondervonden zelfs de Nederlandsche ambassadeurs, die in het begin van

1641 naar Engeland vertrokken. Het schip van den Vice-Admiraal de With, dat hen moest overbrengen, werd toch op de hoogte van Nieuwpoort door 5 Duinkerkers aangevallen, en de onzen mochten zich gelukkig rekenen, dat zij er met een kort gevecht afkwamen, hetwelk de With langer zou hebben voortgezet, indien de gezanten het niet hadden tegengehouden. Geen wonder, dat de ambassadeur van Portugal zoodanig geleide wenschelijk achtte, en daarom vroeg, of hij de reis van Engeland naar hier met den genoemden bevelhebber mocht maken. Om dezelfde reden lieten de Staten-Generaal ook den jongen Prins van Oranje, met eene aanzienlijke vloot onder den Luitenant-Admiraal Tromp, naar Engeland overbrengen, toen het huwelijk van dien Prins met 's Konings oudste dochter zou worden voltrokken.

De uitrustingen te Duinkerken hadden op zoo groote schaal plaats, dat er aanhoudend vrees bestond voor eene ontmoeting met de kapers. Deze bezigden in 1642 niet minder dan omstreeks 50 bodems, die ten deele aan den Koning, ten deele aan particulieren toebehoorden. Meermalen vertoonden zij zich met talrijke eskaders, zonder dat het der zeemacht gelukte, hun gevoelige afbreuk te doen. Zelfs terwijl de Nederlandsche vloot in Maart 1643 nabij de Vlaamsche kust lag, wisten wel 40 kaperschepen, bij donkere maan, buiten de haven te komen, natuurlijk met geen ander gevolg, dan dat de onzen, in den loop van dat jaar, weder veel overlast leden. Er waren intusschen ook andere diensten van de vloot gevorderd, welke daarom in het najaar, toen de bewaking der kust toch weinig meer gebaat zou hebben, ging kruisen, om de verwachte koopvaarders zoo mogelijk tegen de rondzwervende Duinkerkers te beschermen. En alsof de onveiligheid der zee nog niet groot genoeg ware, zoo vertoonden zich omstreeks dien tijd zelfs rooischepen uit de Middellandsche Zee in het Kanaal en de Noordzee. Het is wel te begrijpen, dat onder die omstandigheden weder ernstig geklaagd werd, en dat er pogingen moesten worden gedaan, om dien ellendigen staat van zaken te verbeteren. Tot dat einde werd het plakkaat van 1625 op de prijzen en buitgelden, met eene kleine wijziging, vernieuwd. Wat de verdeling van den buit betrof, zouden de tractementen tot maatstaf genomen worden. De zeeprovinciën weten den toestand, waarin men langzamerhand geraakt was, aan de gebrekkige nakoming van het besluit van 1636, betrekkelijk het onderhouden van een eskader op de Vlaamsche kust. Vele gewesten brachten de gelden daartoe of traag, of in het geheel niet op, waarom de schepen zelden voltallig waren. Holland, dat de oude bedreiging omtrent het inhouden der gelden voor de landmacht al weder gedaan had, stelde voor, de uitrusting der kustschepen geheel aan de Admiraliteiten op te dragen en haar daarvoor geregeld te betalen. De hoofdzaak was, dat de schepen noch talrijk genoeg, noch aanhoudend genoeg in de nabijheid der Vlaamsche kust waren, om deze naar behooren te bewaken.

Alvorens verder te gaan, moet in het algemeen worden opgemerkt, dat de macht der Staten, zoo lang er kapers te Duinkerken waren uitgerust, schier zonder uitzondering te gering was geweest, om die kaperschepen binnen te houden. Men heeft het der Republiek wel verweten, dat zij, in weerwil daarvan, de Vlaamsche kust als in voortdurenden staat van blokkade beschouwde; ja een Fransch schrijver geeft den Staten, op grond daarvan, de eer van de zoogenaamde „*blokkade op het papier*,” die of zonder, of met een ontoereikend getal schepen wordt uitgeoefend, te hebben uitgevonden ¹⁾. De beschuldiging heeft oogenschijnlijk veel waars, en mag toch niet zonder eenig voorbehoud worden uitgebracht;

want de gebezigde scheepsmacht was niet zoo ongeëvenredigd aan hare taak, als dit ten minste bij latere gelegenheden wel het geval was, en bovendien lag het geenszins in de bedoeling der regeering, daartoe eene onvoldoende macht te gebruiken, maar deed zij dit veeleer, ondanks zich zelve, onder den drang der omstandigheden. Voor zoo ver het niet in de bedoeling lag, uit kwalijk begrepen zuinigheid, of om welke reden dan ook, met enkele bodems datgene uit te werken, waartoe het onderhouden van een aanzienlijk getal schepen noodig is, mag de blokkade der Vlaamsche kust, al was zij dan ook dikwijls geheel fictief, niet volkomen op dezelfde lijn gesteld worden, met dergelijke maatregelen van later tijd, waarbij men der tegenpartij gevoelige afbreuk deed, zonder dat men zelf de ontzettende kosten behoefde te dragen, die met eene reëele blokkade gepaard gaan. Ten bewijze dat zoo iets geenszins de bedoeling der Nederlandsche regeering was, moge dienen, dat de Staten-Generaal in 1636 wel degelijk hadden overwogen, welke macht tot het werkelijk afsluiten der kust gevorderd zou worden, en dat zij, tot bestrijding der kosten, eene jaarlijksche uitgaaf van meer dan een millioen hadden toegestaan. Het was niet hunne schuld, dat die som niet geheel werd opgebracht, dat de kustvloot dien ten gevolge zelden of nooit voltallig was en dikwijls eerst laat op haren post verscheen. Dit was b. v. het geval in 1640, toen d'Oquendo half Februari met meer dan 20 schepen kon vertrekken, die nog in het laatst van April even ongehinderd konden terugkeeren. In September van hetzelfde jaar moest Tromp met zijne schepen de haringvloot weder geleiden, hetgeen nog een ander eskader in de gelegenheid stelde binnen Duinkerken te geraken.

1) Hautefeuille, Histoire des origines, des progrès et des variations du droit maritime international, Paris 1858, p. 213.

Gaarne hadden de Staten-Generaal het anders gewenscht; want de voordeelen, die uit het aanhouden van schepen naar de Vlaamsche havens bestemd voortsproten, wogen niet op tegen de schade, ons door de kapers berokkend. Ook werden de onzijdigen, als zij geene verboden waren overbrachten, met zekere gematigdheid behandeld. Hoe zeer de Staten-Generaal het doel voor oogen hielden, blijkt uit de kennisgeving aan het Britsche hof van hun voornemen, om de kust in 1641 nauwkeurig te doen bewaken, en uit de vraag, in dat zelfde jaar aan Tromp gedaan naar het aantal schepen, hetwelk daartoe vereischt zou worden. Doch genoeg om te doen zien, dat de blokkade der Vlaamsche kust in die tijden geenszins fictief was, met het oogmerk om der tegenpartij, schier zonder eenige opoffering, in handel en visscherij gevoelig te benadeelen.

Eene ernstige grief was het, dat die blokkade der Vlaamsche kust, welke toch niet zelden alleen op het papier bestond, aan de kruisende oorlogsschepen en kapers van de Republiek zekere rechten verleende, ten opzichte van alle derwaarts zeilende schepen, op grond dat deze eene blokkade poogden te schenden. Vooral de bedrijven der commissievaarders, welke de gematigdheid vaak uit het oog verloren, gaven veel reden tot klagen. Nochtans was de aanmoediging der kaap- of commissie vaart, onder de gegeven omstandigheden, zeker een der krachtigste middelen tot beveiliging der zee. De Staten-Generaal begrepen dat ook, en vaardigden daarom in 1643 een plakkaat uit, waarbij aan de reeders van niet minder dan 16, en niet meer dan 24 schepen van bepaalde grootte, die een jaar lang tusschen het Kanaal en het rif van Schagen moesten kruisen, buitengewone

subsiëën werden toegezegd. Voor schepen van minstens 24 stukken, met 80 matrozen en 30 soldaten, werd elk half jaar 10.000 gld., voor schepen van 16 stukken, met 60 matrozen en 20 soldaten werd elk half jaar 8000 gld. toegestaan. Deze sommen zouden gekort worden, bij het uitbetalen der premiën, doch behoefden niet teruggegeven te worden, als er geen buit was behaald. Het bestuur zou de noodige soldaten verstrekken, en voor elk schip, naar gelang der grootte, 6 of 4 metalen twaalfponders leenen, die echter niet vergoed behoefden te worden, als zij in een gevecht waren verloren gegaan. De bevelhebbers dier nieuwe kruisers of Geuzen waren gemachtigd, den verboden handel op Vlaanderen te verhinderen, doch mochten onzijdige of bevriende natiën geen overlast aandoen. De schepen, waaraan de gemelde voordeelen waren toegekend, mochten tot het innemen van proviand als anderszins niet langer dan veertien dagen binnengaats vertoeven. De Staten van Holland en Zeeland, die het besluit hadden uitgelokt, namen op zich er voor te zorgen, dat het getal 16 bereikt werd, terwijl de schepen, die wellicht boven de 24 mochten worden uitgerust, zich met de premiën, bij het besluit van 1632 vastgesteld, zouden moeten vergenoegen. De aangeboden voordeelen schenen nog niet groot genoeg; want de uitrusting kwam slechts langzaam tot stand, en dat, wat Hollands aandeel betrof, nog voor rekening van de magistraten. De verschijning der nieuwe kruisers had echter de gewenschte uitwerking, en werd vooral door hen, die het beveiligen der zee liever aan de provinciën, dan aan de Staten-Generaal en den Stadhouder toevertrouwd zagen, luide toegejuicht.

De vorderingen, welke de Fransche wapenen in de Zuidelijke Nederlanden maakten, gaven intusschen de hoop, dat Duinkerken eindelijk in de handen onzer bondgenooten zou vallen. De Staten-Generaal, die sedert de dagen van Parma al zoo menige poging hadden gedaan om dat brandpunt der kaperijen onschadelijk te maken, waren in 1642 met de Franschen overeengekomen, dat zij de kust met 25 schepen zouden doen bewaken, hetgeen ten minste gedurende den zomer van het gemelde jaar met vrij goed gevolg geschiedde. In 1645, dus in hetzelfde jaar, waarin Witte Cornelisz. de With in het Noorden zoo krachtig optrad, begon het Fransche leger Duinkerken te naderen, en kreeg Tromp in last de krijgsbewegingen van den zeekant te ondersteunen.

Een tijd lang was er nu eene strenge blokkade, daar de regeering den Admiraal uitdrukkelijk beval, het in- en uitvaren, zoowel van vijanden als van onzijdigen, te beletten, onverschillig wat de lading hunner schepen was, doch met dien verstande, dat de schepen van onzijdigen, indien zij geene contrabande overvoerden, niet prijs verklaard, maar eenvoudig teruggestuurd moesten worden. Het laatste pleit al weder voor de gematigdheid, die jegens onzijdigen werd voorgeschreven, en is een maatregel, die nog in onze dagen genomen wordt, nu het zeerecht, onder den invloed der beschaving, in zoo menig opzicht gewijzigd en verzacht is.

Zonderling is het, dat de blokkade, die in 1645 zoo krachtig was volgehouden, in het volgende jaar weder of zeer ongeregeld plaats had, of eerst laat ondernomen werd. De Hertog van Orleans beklaagde zich ten minste in Augustus, dat er volstrekt geene schepen bij de kust lagen. Toen echter het Fransche leger in October voor Duinkerken kwam, was de stad aan den zeekant ingesloten door de Staatsche vloot, die, volgens een schrijven van Condé, niet weinig bijdroeg tot de spoedige overgave der stad. Met die gebeurtenis, in October 1646, hield het gevaar van dien kant op, kort voor dat de geheele oorlog een einde

nam.

Ware het der zeemacht in de laatste jaren ook niet gelukt de kaperijen der Duinkerkers met kracht te beteugelen, zoo moet dit noch aan het personeel, noch aan het hoofd daarvan geweten worden, maar veeleer aan de nalatigheid van hen, die de kosten van een toereikend aantal bodems moesten dragen, en aan staatkundige bedenkingen, die de Staten-Generaal en den Stadhouder weerhielden, hun gezag tegenover de bijzondere steden en gewesten te doen gelden. Aangenomen zelfs, dat hun het recht daartoe ontbrak, dan is het slechts een bewijs te meer van de gebreken, welke het raderwerk van het bestuur der oude Republiek aankleefden.

De nadeelen, ons in de laatste jaren toegebracht, waren evenwel niet te vergelijken met die van vroeger jaren. Verschillende andere omstandigheden mogen daartoe hebben bijgedragen, doch zeker ook de grootere veerkracht, door 's lands vloot, onder de leiding van Tromp aan den dag gelegd. En waar het tot eene ontmoeting met de kapers gekomen was, hadden ook in de laatste jaren verschillende bevelhebbers de eer van de vlag kloekmoedig gehandhaafd. Zoo had Kapitein Niehof van Utrecht in 1639, met een schip van 28 stukken en 85 man, een koopvaarder, dien hij onder zijn geleide had, tegen 4 Duinkerkers beschermd, en de aanvallers in een gevecht van vijf uren dermate gehavend, dat zij het raadzaam vonden den strijd niet voort te zetten. De Vice-Admiraal de With had in 1640, met 11 schepen tegen 13 Duinkerkers gestreden en 2 hunner opgebracht, waaronder het schip van hun Vice-Admiraal. Onder de bedrijven van moed, waarop het oog met welgevallen rust, behoort ongetwijfeld dat van Kapitein Pieter Constant van Middelburg, die zich in het laatstgenoemde jaar, op zijn tocht naar Brazilië, gedurende zes uren kloekmoedig en met goeden uitslag verweerde tegen 11 Duinkerkers, die getracht hadden hem door het voeren van Nederlandsche vlaggen te verschalken. In 1644 was Veldmuis, een kapitein van de Directie, bij het Vlie met 4 Duinkerkers slaags geweest, waarvan hij er één in den grond geboord en drie andere op de vlucht gedreven had, toen zijn eigen schip in zinkenden staat moest worden binnengebracht. De bemanning, die zich uitmuntend gekwetten had, kwam er gelukkig af, voor dat het zonk. Nog in het begin van 1646, had Kapitein Tuinbol de Jonge, eene talrijke koopvaardijvloot onder zijn geleide hebbende, zich voor den mond der Maas, gedurende twee etmalen, tegen 6 Duinkerkers verdedigd. Hij had eene wonde bekomen, aan welker gevolgen hij later overleed, en telde vele dooden en gekwetsten; doch het schip bleef behouden en slechts 4 koopvaarders waren verloren gegaan. Het aantal voorbeelden zou met andere vermeerderd kunnen worden, indien de gemelde niet voldoende waren, om te doen zien, dat vele bevelhebbers zich in den strijd met de Duinkerkers, ten einde toe, door daden van buitengewonen moed hebben onderscheiden.

Hetzelfde jaar, waarin de langdurige worsteling tegen de kapers van Duinkerken ten gevolge van de inneming dier stad gestaakt werd, was nog in een ander opzicht voor 's lands zeewezen merkwaardig. De geschillen toch over enkele punten van het zeerecht, die sedert eenigen tijd met Frankrijk, den bondgenoot der Republiek waren gerezen, werden door een tractaat ten minste voorloopig vereffend. Omtrent den oorsprong en de strekking daarvan is het wenschelijk in eenige bijzonderheden te treden, omdat bij die gelegenheid, bij onderlinge overeenkomst, eenige bepalingen gemaakt werden betreffende zekere punten, die vroeger of slechts door het gebruik, of door tijdelijke verordeningen

geregeld waren, zonder voor alle daarin betrokken partijen verbindend te zijn. De handel der onzen op de havens van de Middellandsche Zee en de Levant was in de laatste jaren belangrijk toegenomen. Alle daartoe gebezigde schepen moesten op eene voorgeschreven wijze bemand en bewapend zijn, opdat zij zich, wanneer het noodig was, zouden kunnen verdedigen. Velen deden zulks met goeden uitslag, doch het gebeurde ook niet zelden, dat de Barbarijsche roovers den handel gevoelige schade toebrachten. Indien de onveiligheid der zee dit noodzakelijk maakte, werd ook wel eenig konvooi verleend of moest de regeering tusschenbeiden treden. Zoo had zij in 1641, tot verlossing van slaven en tot vernieuwing der vriendschap met Marokko, een oorlogsschip naar de kust van Afrika gezonden. De bevelhebber werd er plechtig ontvangen door den Keizer, die met genoegen luisterde naar het verhaal van de bedrijven der Nederlanders tegen den machtigen Koning van Spanje, doch zich tevens goed liet betalen. Over het algemeen zorgden de reeders en schippers, dat de schepen zich behoorlijk konden verweren, zoodat zij in 1643 geenerlei konvooi noodig hadden, en de Staten het in 1645 zelfs raadzaam vonden hun in alle opzichten eene groote mate van vrijheid te laten. De zeemacht van den staat, die juist in dien tijd handen vol werks had in de Noordzee, vond dus in het zuiden weinig te doen, en de bedrijven der schippers in de Middellandsche Zee, ofschoon niet zelden hoogst belangrijk, moeten hier, evenals die in den dienst der beide Compagniën, met stilzwijgen worden voorbijgegaan. Het mag evenwel niet onopgemerkt blijven, dat er omstreeks dezen tijd hetzij dan met of zonder schuld der Nederlandsche kooplieden en schippers, ten gevolge van den handel op de Middellandsche Zee, moeielijkheden met Frankrijk gerezen waren. Op grond dat sommige Nederlandsche schippers in de havens aan de Middellandsche Zee wel verboden handel dreven en uit winstbejag den vijand contrabande toevoerden, hadden Fransche oorlogsschepen en kapers de schepen der Republiek niet zelden gevisiteerd, en naar men hier beweerde, ten onrechte aangehouden en opgebracht. In 1645 was dit lot binnen korten tijd aan 26 schepen te beurt gevallen, waarom het nodig geoordeeld werd dat de regeering zich de zaak aantrok. Alleen de kooplieden van Amsterdam beweerden, dat zij in de laatste jaren tien millioen gulden schade geleden hadden. De Staten-Generaal bevalen daarom allen schippers, voortaan geenerlei onderzoek toe te laten, en het desnoods met geweld te keeren, doch wel hunne vlag te strijken, tot een teeken van eerbied, waartoe zij volgens het tractaat van 1635 met den Koning van Frankrijk verplicht waren. Voor hun vertrek moesten zij echter onder eede verklaren, dat zij geene goederen voor Spanjaarden of andere vijanden aan boord hadden. Intusschen knoopten de Staten-Generaal onderhandelingen aan met het Fransche hof tot regeling van hetgeen den handel op de Middellandsche Zee betrof. Het gevolg der aangeknoopte onderhandelingen was, dat er den 18^{den} April 1646 een Tractaat van Marine gesloten werd, waarbij het vervoer van alle goederen, zelfs van die, welke den vijand toebehoorden werd vrijgesteld, alleen met uitzondering van oorlogs contrabande en krijgsvolk. Het brengen van granen en andere levensmiddelen naar eene plaats, die door de Franschen belegerd werd, bleef echter verboden, en zou evenals dat van het vroeger gemelde, met verlies van schip en lading gestraft worden. De Staten-Generaal zouden het vervoeren van paarden, soldaten, geschut en oorlogsbehoeften naar de Spaansche havens, alsmede het verkoopen van schepen aan Spanjaarden ten strengste verbieden. Daarentegen zouden de Fransche oorlogsschepen en kapers de

Nederlandsche schepen voortaan niet meer, dan tot op een schot afstands, mogen naderen en met de vlag gesalueerd worden. De commandant van het oorlogsschip mocht vervolgens eene sloep naar den koopvaarder zenden, tot het onderzoeken der scheepspapieren, doch moest zich van alle verdere visitatie onthouden. De schepen van Fransche kooplieden zouden dezelfde vrijheid genieten, als die der Nederlandsche. Het stuk is belangrijk wegens de bepalingen, betreffende het internationale zeerecht, welke daarin werden opgenomen. Tot dusverre had elke staat die slechts voor zichzelf vastgesteld, en dan eenvoudig kenbaar gemaakt, waaraan hij zich bij deze of die gelegenheid dacht te houden. Elk land bezat zijne oude gebruiken of bepaalde van tijd tot tijd wat noodig en nuttig geacht werd. Bij het tractaat van 1646, kwamen de contracteerende partijen onderling overeen omtrent eenige punten, waarop later is voortgebouwd.

De oorlog met Spanje begon inmiddels zijn einde te naderen, daar de onderhandelingen te Munster reeds een aanvang hadden genomen. De inneming van Duinkerken had de taak der zeemacht zeer verlicht, die nu slechts voor de veiligheid der vaart in het algemeen te zorgen had. Hare verrichtingen waren van ondergeschikt belang, terwijl zich in het verschieft een nieuw en grootscher tooneel voor haar begon te openen, door hetgeen omstreeks denzelfden tijd in Engeland voorviel.

Hierboven is er op gewezen, dat Karel I zich over het verslaan der Spaansche vloot in zijne kustzee niet al te zeer beleedigd had getoond, omdat te gelijker tijd bedenkelijke onlusten in Schotland waren uitgebroken. Het was aanvankelijk wel gelukt die te dempen, doch zij waren gevolgd door andere moeilijkheden tusschen den Koning en zijne onderdanen, welke een zeer dreigend karakter hadden aangenomen. Door een huwelijk tusschen zijne oudste dochter en den zoon van Frederik Hendrik, had Karel I zich van den steun des Stadhouders en der Republiek trachten te verzekeren; doch zoodra het tusschen den Koning en het Parlement tot eene breuk gekomen was, zocht ook het laatste de gunst der Republiek. Beide partijen in Engeland zagen den voorspoed der Nederlanders, die zich nog onlangs in het Noorden zoo krachtig hadden doen gelden, met leede oogen aan, zochten thans onder den drang der omstandigheden hunne vriendschap, en waren gelijkelijk bereid den ouden naijver bot te vieren, zoodra de zegepraal der eene dit zou gedoogen. Tijdens de binnenlandsche geschillen in Engeland, deden en Koningsgezinden en Parlementsgezinden hun best de Republiek voor zich te winnen, welke laatste echter in deze haar eigen belang raadpleegde en voor geene van beiden openlijk partij koos. Verschillende kleine diensten waren ten behoeve des Konings van de zeemacht gevraagd, hetgeen, zoolang deze nog ter bewaking der Vlaamsche kust gebezigd werd, het verlaten daarvan wel noodzakelijk maakte. Zoo had Tromp in 1642 de Koningin en hare dochter naar de Republiek overgebracht, waar de eerste geld en andere hulp voor haren gemaal wenschte te verkrijgen. Niet lang nadat de vorstin er was aangekomen, braken de vijandelijkheden in Engeland uit, en zond ook het Parlement zekeren Strikland als afgevaardigde naar den Haag. Deze werd wel niet officieel bij de Staten-Generaal ten gehoor toegelaten, maar vond toch bij velen, en met name bij de Staten van Holland, een gunstig onthaal, hetgeen de Koning natuurlijk als eene beleediging aanmerkte. Strikland wist zelfs te bewerken, dat er te Brielle een schip met behoeften voor den Koning werd aangehouden, welke maatregel vervolgens op schepen van beide partijen werd toegepast,

daar de Staten van Holland onzijdig wenschten te blijven.

Men was het ook in dit gewest onderling niet eens, daar te Rotterdam geklaagd werd, dat wel de schepen op de Maas, doch niet die ter reede van Texel in beslag werden genomen. Aldaar lagen 4 schepen met amunitie voor het Parlement zeilree, en voor zoo ver die bodems niet getroffen waren door den genomen maatregel pleit dit zeker voor de meerdere gunst, welke de Parlementsgezinden in Holland vonden. De Staten-Generaal daarentegen schaarden zich meer aan de zijde des Konings, en deden meer dan eenmaal de in beslag genomen schepen ontslaan. Holland handelde voorzeker in strijd met de Unie, door zich zoo diep in de buitenlandsche zaken te mengen, en werd, door den toenemenden naijver jegens het stadhoudelijke huis, aangespoord tot het doen van stappen, welke de Koningsgezinden voor hunne partij verderfelijk achtten. De Stadhouder toch, gesteund door de Staten-Generaal, zocht de belangen van den Koning te bevorderen, met wiens geslacht het zijne thans nauw verwant was. Nog andere huwelijksplannen, omstreeks dezen tijd ontworpen, werden evenwel opgegeven, omdat het den Koning spoedig bleek, dat de bescherming van den Stadhouder niet genoeg baatte. Holland ijverde blijkbaar voor het Parlement, ofschoon het verklaard had onzijdig te zullen blijven. Of de rechten van oorlogvoerende mogendheden toen reeds op de binnenlandsche partijen toepasselijk waren, is niet te beslissen. In hoe verre dit mocht, zoo lang de partij tegen den Koning nog niet het karakter eener afzonderlijke mogendheid bezat, is eene vraag, die op verschillende tijden en bij verschillende gelegenheden geopperd, en ten minste in de meeste gevallen bevestigend beantwoord is. De Republiek zelve had, in de eerste jaren van haar bestaan, dezelfde moeielijkheden ondervonden.

Tegenover beide partijen bleef de houding der Republiek, tot aan het einde van den Tachtigjarigen oorlog, eenigszins weifelend. Men wenschte niet al te ver te gaan, en beschouwde daarom het aanbod van den Graaf van Warwick, om zich met zijne 30 Parlementscheepen bij de Staatsche vloot te voegen, indien deze in de Britsche zeeën mocht worden aangevallen, eenvoudig als een compliment.

De Stadhouder bleef tot aan zijn dood van zijn invloed gebruik maken om de partij des Konings te schragen. Tromp had in 1643 de Koningin weder veilig overgevoerd, en zelfs een schip met oorlogsbehoeften onder zijn geleide genomen. Wat meer is, een Nederlandsch oorlogsschip, onder Kapitein Colster, bracht de Koningin in 1644 van Falmouth naar Frankrijk, ofschoon er 5 schepen des Konings tot dat einde gereed lagen, doch een gelijk aantal schepen van het Parlement, om het eskader van den Koning te bewaken. De Koningin, bevreesd voor hare veiligheid, verborg zich onder in het schip, en verbood den bevelhebber het vuren. Zonder zich om het schieten der Parlementsgezinden te bekommeren, bracht de Nederlandsche bevelhebber, door kracht van zeilen, de vluchtende vorstin buiten het bereik harer vijanden. Later werd de hulp van eenige Nederlandsche schepen gevraagd, tot het overbrengen van geld uit Frankrijk naar Engeland.

De oorlogsschepen der Republiek, die bij de Vlaamsche kust lagen, hadden in last allen uitvoer van kriegsbehoeften te verhinderen, en hielden de schepen aan, welke daarmede geladen waren, onverschillig of zij voor den Koning of voor het Parlement bestemd waren. Het laatste werd er dermate door verbitterd, dat het de Nederlandsche kustzee niet eerbiedigde en zelfs in onze zeegaten schepen liet visiteeren en prijs maken. Niet minder

beklaagden zich de Koningsgezinden over die onzijdigheid. Zij verlangden na den ongelukkigen slag bij Naseby, dat de Nederlandsche bevelhebbers over de vloot op de Vlaamsche kust ten minste zekere oogluiking zouden gebruiken, met betrekking tot de oorlogsbehoeften, die hun uit de geblokkeerde havens werden toegezonden. Zij trachtten zich in Holland van schepen te voorzien, gelijk hun dit in Zeeland schijnt gelukt te zijn, en rekenden op de medewerking van den Admiraal van Dorp, die na zijn ontslag nog politieken invloed schijnt behouden te hebben te 's Gravenhage, waar hij eerst den 5^{den} December 1652 overleed. Het gevolg was, dat de Republiek, die te vergeefs getracht had de zaak tusschen den Koning en het Parlement te bemiddelen, met beide partijen op minder goeden voet kwam, en dat het haar veel moeite kostte zich daarbuiten te houden, toen de geschillen in Engeland allengs heviger werden.

De onderhandelingen met Spanje waren reeds tot op zekere hoogte gebracht bij den dood van Frederik Hendrik, op den 14^{den} Maart 1647. Zijn zoon Willem II werd onmiddellijk als Kapitein en Admiraal-Generaal aangesteld; doch sommige gewesten verschoven de opdracht der stadhoudelijke waardigheid, totdat de onderhandelingen zoo ver gevorderd waren, dat men van den jeugdigen en oorlogzuchtigen vorst geenerlei tegenwerking meer te duchten had. Den 31sten Januari 1648 werd de lang verbeide vrede met Spanje te Munster geteekend. In hoe verre de Republiek daarbij in hare verplichtingen jegens Frankrijk al dan niet te kort schoot, moet hier in het midden gelaten worden. Voorloopig had zij daarvan geene nadeelige gevolgen te vreezen. Frankrijk was op dit oogenblik inwendig te zeer geschokt, om zijne gevoeligheid nadrukkelijk te openbaren, en greep eerst jaren daarna, toen het koningschap er schier alvermogend was, de gelegenheid aan, om zich over deze en andere grieven te wreken.

Tijdens de onderhandelingen te Munster, zouden de onzen gaarne Duinkerken in handen gehad hebben; doch op dit punt waren de Franschen doof.

De Republiek der Vereenigde Nederlanden, welker onafhankelijkheid Spanje reeds vroeger had erkend, was bij den vrede niet alleen eene geheel zelfstandige mogendheid, maar eene der aanzienlijkste van West-Europa. Deze gelukkige uitkomst had zij voor een niet gering gedeelte aan hare zeemacht te danken, die zich uit kleine beginselen tot eene der eerste van de geheele wereld had ontwikkeld. Ten einde het standpunt, waarop die zeemacht zich thans bevond, beter te kunnen beoordeelen, is het noodig den toestand daarvan in eenige bijzonderheden na te gaan, opdat tevens blijke, in hoeverre de Republiek was voorbereid tot een nog heviger kampstrijd, die uitsluitend te water moest worden beslist.

HOOFDSTUK XVII.

Trapsgewijze ontwikkeling van het Nederlandsche zeewezen, gedurende den Tachtigjarigen oorlog. — Toestand daarvan bij het sluiten van den vrede.

Indien men aan het einde der worsteling met het machtige Spanje, waaruit de Republiek der Vereenigde Nederlanden als de gelijke, zoo al niet als de meerdere harer tegenpartij te

voorschijn trad, een blik terugwerpt op den aanvang daarvan, dan staat men verbaasd over de kleine beginselen, die tot zoo heilrijke uitkomst geleid hadden; dan moet men eerbied gevoelen voor een geslacht, hetwelk meer te rade ging met de rechtvaardigheid zijner zaak, dan angstvallig lette op de geringe hulpmiddelen, waarover het te beschikken had. In plaats van met geregelde troepen, werd de strijd te land gevoerd door eene gewapende burgerij, wier moed en volharding vaak niet toereikend waren, om een overmachtigen en wel toegerusten vijand buiten hare bedreigde veste te houden. Te water kwam de eerste hulp van een hoop ballingen, die langs de kusten zwierven; van mannen wier krijgstucht en samenwerking veel te wenschen overlieten, wier recht tot handelen door velen zelfs betwijfeld werd. De gelden tot bestrijding der noodzakelijkste uitgaven moesten gevonden worden, uit hetgeen vrijwillig ten behoeve der goede zaak werd afgezonderd en uit hetgeen op de tegenpartij was veroverd. Menige onderneming moest worden gestaakt, omdat de kosten daarvan niet konden worden bestreden. Voorwaar, een treurig tafereel, wanneer men de omstandigheden nagaat, waaronder het geslacht der zestiende eeuw den strijd voor de vrijheid aanving; doch hoogst belangrijk, wanneer men tevens den blik vestigt op de omstandigheden, waaronder na tachtig jaren strijdens, de vrede werd gesloten. Het leger der Republiek was toen een der best geoefende van geheel Europa, en hare vloot kon zich met die der grootste zeemogendheden op ééne lijn stellen. Hare geldmiddelen waren wel niet altijd geëvenredigd aan de behoeften, doch de handel had zijne schatten over de bevolking uitgestort en stelde haar in staat, de drukkende lasten des krijgs te dragen. Zoo ooit eenige natie met welgevallen mocht terugzien op hetgeen zij had gewrocht, dan waren het ongetwijfeld de Nederlanders der zeventiende eeuw. Bij het schetsen der bedrijven, die in 1648 tot eene gunstige uitkomst hadden geleid, is hier en daar terloops gewezen op het materiëel en op enkele veranderingen, welke de toestand van het personeel had ondergaan. Over de trapsgewijze ontwikkeling van dat materiëel, over het standpunt, waarop het zich in vergelijking met dat van andere zeemogendheden bevond, over de organisatie van het personeel, en over andere punten, welke op het zeewezen betrekking hebben, moeten nog enkele bijzonderheden worden aangestipt, om te doen uitkomen in welken toestand de zeemacht als zoodanig uit het strijdperk te voorschijn trad.

Onder den grondlegger der Nederlandsche vrijheid en diens beide zonen, waren de schepen der Watergeuzen, met andere vermeerderd, langzamerhand tot eene geregelde zeemacht geworden. Hetzelfde verschijnsel, dat men bij de meeste omwentelingen waarneemt, vertoont zich ook hier. In sommige opzichten ligt er eene wijde kloof tusschen het vroegere en het latere; in andere opzichten werd door de Republiek slechts in toepassing gebracht en nader ontwikkeld, wat reeds ten tijde der graven bestond. De vaste zeemacht der laatste vorsten uit het Oostenrijksche huis was in den stroom der omwenteling verdwenen, en uit de schepen van bijzondere steden en personen moest zich eene nieuwe vormen. Daarentegen ontleende de Republiek aan het vroeger bestaande al datgene, wat doelmatig en bruikbaar geoordeeld werd. Dit was vooral het geval met de verordeningen, welke op den inwendigen dienst der schepen betrekking hadden. Willem van Oranje had, bij zijn schrijven aan de Watergeuzen, voor zich het gedeelte van den buit bedongen, dat van oudsher den Admiraal toekwam, en vermaande de schepelingen van alle rangen tot het nakomen der bepalingen, die men gewoon was op de schepen van

oorlog te onderhouden.

Ondanks vele wijzigingen, later daarin aangebracht, bleven de oude verordeningen, het bevelschrift van Maximiliaan, de plakaten van Karel V en Philips en de vroeger gemelde artikelbrieven de grondslagen, waarop in den tijd der Republiek werd voortgebouwd. De rechten van den vorst werden, ten minste in de eerste jaren, grootendeels uitgeoefend door den Prins van Oranje, krachtens de hem opgedragen souvereiniteit, en gingen later ten deele op den Stadhouders, ten deele op de Staten-Generaal, ten deele op andere autoriteiten over.

Het opperbevel over de zeemacht berustte bij den Prins van Oranje en vervolgens bij Leicester, na wiens vertrek Maurits tot Admiraal der Unie werd verheven, welke waardigheid later ook aan Frederik Hendrik en aan Willem II werd opgedragen. Als Admiraals-Generaal, waren de Stadhouders voorzitters der Admiraliteits-collegiën. Zij konden zich in die hoedanigheid doen vervangen door den Luitenant-Admiraal van het gewest. Niet zelden bezigden zij hun persoonlijke invloed, om de Staten-Generaal, de Staten eener provincie, de Admiraliteiten of andere collegiën tot het nemen van krachtige maatregelen aan te sporen, zoo als dat van Frederik Hendrik bij herhaling blijkt.

Het bestuur over alles, wat op het zeewezen betrekking had, was door de Instructie van 1597 wel op meer geregelden voet gebracht, doch altijd nog zeer samengesteld. Over de verplichtingen en de bevoegdheid der collegiën, waaraan de zorg voor al wat met het zeewezen in verband stond was opgedragen, is elders gesproken. Met de hun toegestane inkomsten of gewone middelen, bekostigden zij in de eerste plaats den bouw en de uitrusting der konvooiers. Het onvoldoende van 's lands konvooi, terwijl de kapers van Duinkerken en zeeroovers de Noordzee onveilig maakten, had tot de oprichting van Directiën doen besluiten, die, nevens de Admiraliteiten, voor de veiligheid der vaart moesten waken. De Bewindhebbers van de Oost-Indische, die van de West-Indische Compagnie en andere collegiën, onder welke de Directeuren van den Levantschen handel en die van de Groenlandsche Compagnie met name genoemd worden, deden alle door hen gebezigde schepen, onafhankelijk van den staat, zoowel ter koopvaardij, als ten oorlog uitrusten. De kosten voor de eigenlijke landsvloot, welke sterkte de Staten-Generaal vaststelden, werden, voor zoo ver de inkomsten der Admiraliteiten niet toereikend waren, over de provinciën omgeslagen. Deze moesten dan elk haar aandeel leveren, waarna de uitrusting aan de Admiraliteiten, aan andere collegiën, of wel aan particulieren werd opgedragen. Dit was ten minste zeker het geval met de zoogenaamde kustschepen, die sedert 1636 tot het blokkeeren der Vlaamsche havens waren onderhouden.

Het besluit, betreffende die kustschepen, is voor de kennis van het bestuur der zeezaken in dit tijdvak zeer belangrijk, en stelt al het ingewikkelde daarvan in een helder licht. Hoewel dit niet volstrekt noodig was, zoo liet men de schepen toch meestal door de Admiraliteiten zeilree maken, waarna in de soldijen, de levensmiddelen, de amunitie en andere behoeften bij aanneming werd voorzien, door hiertoe aan gestelde personen, die voor de richtige nakoming aansprakelijk waren, en zich, volgens art. 7 van het gemelde besluit, op geenerlei wijze mochten versoonen met de wanbetaling der provinciën.

Bovendien was het beleid over de schepen op de kust, kort na den dood van Piet Hein, en nog nader in 1636, meer bepaald aan den Stadhouders opgedragen, met voorbijgang der Admiraliteiten, die echter uitspraak mochten doen over de gemaakte prijzen en haar

rechtsgebied over het personeel behielden.

Elk der genoemde lichamen kweet zich, in gewone tijden, zoo goed mogelijk van de hem opgedragen taak, en wanneer de omstandigheden dit eischten, werden subsidiën verleend, en traden de Staten-Generaal of de Stadhouders vaak tusschenbeiden, om de verschillende collegiën tot onderling hulpbetoon aan te sporen. In buitengewone gevallen, springt het samengestelde van het bestuur dier dagen ten duidelijkste in het oog. Ongerekend de maatregelen, die tegen de Onoverwinnelijke vloot en bij andere gelegenheden waren genomen, toen de werkkring der Admiraliteiten nog niet behoorlijk was afgebakend, lette men slechts op de samenstelling der vloot, waarmede Tromp de Spaansche vloot binnen Duins aantastte. Oorspronkelijk had zijne macht, met inbegrip der eskaders van de With en Bankert, uit de zoogenaamde kustschepen bestaan, die voor lands rekening waren uitgerust. Van de schepen, die hem later werden toegezonden, behoorden maar enkele aan het land, zoodat zich ten slotte onder ruim 90 bodems, die zijne vloot uitmaakten, niet meer dan 41 eigenlijke landsschepen bevonden. Uit eene latere opgave der kosten blijkt, dat de konvooiers, de schepen der Directeuren, die der beide Compagniën, evenals die van particulieren, gehuurd waren, en dat de huur, de geleden schade, de branders, sloepen, amunitie en hetgeen verder was aangeschaft, geheel voor rekening van het gemeene land kwamen. Volgens den schrijver der „*Heilsame politike gronden*,” bedroegen de uitgaven voor het zeewezen in 1639 de ontzaglijke som van f19.000.000.

Gelukkelig dat de Republiek zulk een groot aantal koopvaarders bezat, waarvan men zich in tijd van nood kon bedienen. De tochten naar de Spaansche Zee en naar Portugal, ja nog vele andere leveren het bewijs, dat menige onderneming geheel of grootendeels met gehuurde koopvaarders werd gedaan. De grootere eischen, die echter langzamerhand aan een oorlogsschip gesteld werden, en de mindere geschiktheid van vele koopvaarders, om daartoe te worden ingericht, hadden zelfs in 1631 het denkbeeld doen opperen, om met betrekking tot den bouw van koopvaardersschepen van landswege zekere bepalingen voor te schrijven. Het voorstel werd gedaan, doch niet aangenomen, daar de regeering van oordeel was, dat de vrijheid der ingezetenen door voorschriften van dien aard te zeer beperkt zou worden. Een heilzaam gevolg van het gedane voorstel was, dat er besloten werd, ten minste bij het bouwen van oorlogsschepen, naar meer regelmatigheid te streven.

Het aantal in dienst zijnde schepen was, gedurende den ganschen oorlog, steeds zeer aanzienlijk geweest. Holland alleen telde in 1587 meer dan 80 bodems. De gezamenlijke Admiraliteiten, met uitzondering van die van het Noorder-Kwartier, maakten in 1615 en 1616 melding van 60 schepen. In 1628 waren bij de verschillende Admiraliteiten niet minder dan 133 bodems in werkelijken dienst, welk cijfer in 1642 tot 143 geklommen was. In hoeverre zij aan het land behoorden blijkt niet duidelijk; doch het aantal gebezigde schepen mag voorzeker aanzienlijk genoemd worden, en zou eene vrij zonderlinge tegenstelling maken met de weinige landsschepen, die aan den slag bij Duins deel namen, en het aanhoudend huren van schepen, indien men niet in aanmerking nam, dat onder het gemelde aantal vele kleine vaartuigen gevonden werden, alleen geschikt voor den dienst in de zeegaten en op de binnenwateren, alsmede de konvooiers, die in den regel niet groot en gewoonlijk met bepaalde bestemming in dienst waren. De kleine vaartuigen, waarvan vele door bouw en inrichting nog tot een vroeger tijdperk behoorden, hadden in de eerste jaren van den opstand, toen de strijd nog op de binnenwateren gevoerd werd, en bij enkele latere

gelegenheden, zooals in 1631 op het Slaak, goede diensten gedaan, doch strekten overigens slechts tot verhooging van het cijfer der schepen, hetwelk daarom, bij de beoordeeling van de sterkte der zeemacht, niet uitsluitend tot maatstaf mag worden genomen. Van de vroeger genoemde soorten van schepen, geraakten sommige langzamerhand in onbruik; andere, zooals vliebooten, karveelen en hekkebooten, worden nog geruimen tijd aangetroffen, doch wegens hare mindere doelmatigheid slechts bij uitzondering buitengaats. Hiertoe bediende men zich, tegen het einde van den oorlog met Spanje, meer bepaald van zoogenaamde spiegelschepen ¹⁾, die gewoonlijk onder den naam van schepen of oorlogsschepen voorkomen, alsmede van fregatten, jachten, branders en verschillende soorten van transportschepen. Het uiterlijk der grootere schepen was in zooverre gewijzigd, dat het voorkasteel van vroeger nagenoeg geheel verdwenen, en van het achterkasteel nog slechts het hoog opgebouwde kampanjedek overgebleven was. Opmerkelijk is het, dat men langzamerhand de fregatten vermeld vindt, welke soort van schepen, later zoo vermaard geworden, destijds in een tijdperk van overgang schijnt verkeerd te hebben. Oorspronkelijk waren het toch niets anders geweest, dan kleine, vaak niet overdekte roeivaartuigen, die in de Middellandsche Zee als groote sloepen gebezigd werden. De fregatten waren door de Spanjaarden naar Duinkerken gebracht, en ontwikkelden zich trapsgewijze tot lichte zeilvaartuigen, welker bak en kampanje overdekt en bewapend waren. Zij waren uitmuntend geschikt tot het doen van verkenningen, het overbrengen van bevelen en andere diensten, waarbij snelheid van beweging eene eerste voorwaarde was. Dat het fregat in 1636 geene sloep meer was, kan worden opgemaakt uit de bemanning daarvan met 50 matrozen en 16 soldaten, evenals de jachten. Hiermede werden zij blijkbaar verward, daar hetzelfde besluit, waarbij de uitrusting van 5 fregatten en 5 jachten bepaald wordt, bij den omslag der kosten, slechts van 10 jachten spreekt. Ook werden de platboomde vaartuigen, die in 1631 onder geheel andere namen te Dordrecht

1) WITSEN zegt „spiegelschip of pinas” en noemt later de pinassen onder de groote en gewapende koopvaarders. Oorspronkelijk was de pinas een klein kustvaartuig geweest, voor welks doelmatige samenstelling de inwoners van Bayonne bekend waren. In Nederland werden groote schepen onder dien naam gebouwd. Met de galjassen, door Mr. J. C. de Jonge l p. 388 genoemd, worden hoogst waarschijnlijk paljassen bedoeld, daar galjassen groote galeien waren, zoals er enkele bij de Onoverwinnelijke vloot werden aangetroffen.

werden opgebracht, door sommigen met den naam van fregatten bestempeld. In 1641 werd een Duinkerker fregat met 10 stukken en 90 man genomen, nadat de groote steng was weggeschoten. Zonder verder waarde te hechten aan verschillende plaatsen, waar over het zeilen der fregatten gesproken wordt, zij het genoeg te melden, dat Tromp in 1643 schreef, dat de Duinkerker fregatten van 14 tot 24 stukken veel harder bij den wind zeilden, dan onze schepen.

De grootte der schepen was sedert den tijd der Onoverwinnelijke vloot merkkelijk toegenomen, daar het grootste toen slechts 100 last scheepsruimte had, terwijl na 1628 verscheidene bodems van 300 last gevonden werden ¹⁾.

1) Omstreeks dien tijd en later, bouwde Dirk Raven te Amsterdam, in 1627, het schip de "Deventer," 112 voet lang; in 1628 het schip de "Campen," van dezelfde lengte, de "Swol" van 115 voet, en de "Overijssel" van 120 voet; in 1630 de "Prins Wilhelm" van 157 voet, zijnde dit het grootste, dat in zijne opgave voorkomt. De door hem gebouwde jachten waren van 60 1/2 tot 101 voet lang. De bewapening wordt er niet bijgevoegd; doch het schip de "Deventer," in 1640 door hem gebouwd, was 130 voet lang, en kon 32 stukken voeren. De bestemming dier schepen wordt niet opgegeven. Witsen, Scheepsbouw, f. 105 e. v.

Later kwam er in dit opzicht niet veel verandering, omdat de grootere schepen, waarvan in de eerste jaren der zeventiende eeuw enkele genoemd zijn, meer bepaald tot den handel, of door de Compagniën met een dubbel oogmerk gebruikt werden. Slechts bij uitzondering worden zij in 's lands dienst aangetroffen. De bouw der schepen was echter zwaarder geworden, zoodat deze, zonder vermeerdering der scheepsruimte, grooter bewapening konden voeren, hetgeen te eer geschieden kon in een tijd, toen de verhouding tusschen de bewapening en de bemanning geheel anders was, dan in later dagen. Eene betere bewapening, in vergelijking met vroeger, is niet te miskennen. Terwijl de grootste schepen van het land in 1588 slechts 16 en 20 stukken voerden, treft men er in 1596 van 24 stukken, in 1616 van 36 stukken, in 1634 een van 54 stukken, en in 1642 een van 57 stukken aan, welke beide laatsten twee overdekte batterijen hadden ²⁾.

2) Dat van 54 stukken was de "Aemilia," het Admiraalsschip van Tromp. Wij durven niet beslissen, of het later gemelde van 57 stukken niet dezelfde bodem is. Dit komt ons waarschijnlijk voor, omdat in de opgave van 1642 geen schip van 54 stukken vermeld wordt, en omdat die "Aemilia," later verkocht, en in 1651, als een roofschip door de Spanjaarden opgebracht, toen met 56 stukken bewapend was. Hollandsche Mercurius voor 1651, p. 74.

Ook de stukken waren zwaarder geworden; want in het laatst van den Tachtigjarigen oorlog worden niet meer, bij uitzondering, een paar dertienponders, maar verscheidene zesendertig ponders aangetroffen. Over het algemeen was de bewapening verbeterd, daar de grootere schepen vele achttienponders en vierentwintigponders voerden. De inrichting der stukken was doelmatiger geworden. Hunne lengte en hun gewicht waren afgenomen, waardoor eene vluggere en betere bediening mogelijk werd. Het aantal metalen stukken was vermeerderd, en de stukken, die steenen projectielen schoten, waren schier geheel verdwenen. Zoo voerde het grootste schip, dat in 1642 in dienst was, onder de 57 stukken, 44 metalen. De geheele bewapening daarvan bestond uit 4 zesendertigponders, de eenige van dat kaliber, welke in het genoemde jaar vermeld worden, 11 vierentwintigponders, 12 achttienponders, 21 twaalfponders en 9 zesponders. Intusschen liet de eenparigheid van bewapening nog altijd veel te wenschen over. Er bestond weinig verband tusschen de grootte of soort van het schip en de bewapening, terwijl de batterijen meestal uit stukken van verschillend kaliber waren samengesteld.

De bemanning der schepen was meer overeenkomstig de bewapening, dan in de eerste jaren van den oorlog, toen kleine vaartuigen op de binnenwateren dikwijls een groot aantal

personen aan boord hadden, hetgeen op de rivieren en in de nabijheid der kust, waar men slechts eene kleine hoeveelheid proviand behoefde te hebben, weinig bezwaren opleverde. Naarmate de reizen langer werden, was daarin verandering gekomen. De bemanning der oorlogsschepen was meer geëvenredigd geworden aan de grootte en de bewapening daarvan, en die verhouding was in de laatste jaren iets gunstiger geworden, ofschoon men de bemanning, welke de schepen in dien tijd voerden, tegenwoordig geheel onvoldoende zou achten. De geheele equipage toch van het gemelde schip van 57 stukken bedroeg slechts 240 man, onder welke 40 soldaten. Dezelfde verhouding, omstreeks vier man per stuk, komt aan boord der meeste schepen voor. Op vele groote is zij iets minder gunstig, terwijl er onder de kleinere schepen nog altijd worden aangetroffen, waarop de bemanning iets meer bedraagt, dan het viervoud der stukken. Over gebrek aan zeevolk wordt gedurende den oorlog met Spanje niet geklaagd. Men kon door werving in de behoefte voorzien, en eerst later werd het noodig tot dwangmaatregelen over te gaan. Tijdens de uitrusting der schepen, bestemd tot versterking der vloot bij Duins, was de toeloop van zeevolk op sommige plaatsen zoo groot, dat slechts de helft kon worden aangenomen. Men houde daarbij in het oog, dat dit verschijnsel zich voordeed, toen de bemanning van het admiraalschip uit slechts 200 zeelieden bestond.

Aan het hoofd van het personeel bevonden zich, nadat alles op meer geregelden voet was gekomen, twee Luitenant-Admiraals, en na 1627 werd de rang van Luitenant-Admiraal door slechts één persoon bekleed, onder wien, ten minste in de laatste jaren, twee Vice-Admiraals dienden, één in Holland en één in Zeeland. De derde rang werd ingenomen door Commandeurs en Schout-bij-nachts, welke laatste titel aan de koopvaardij schijnt ontleend te zijn, daar hij reeds in 1603, bij eene koopvaardij vloot, en eerst later bij de zeemacht wordt aangetroffen. ¹⁾

1) Mr. de Jonge zegt, in zijne „Geschiedenis van het Nederlandsche zeewezen,” dat het bij de zeemacht eerst in 1614 plaats had, en bedoelt daarmede zeker de vaste aanstelling van iemand, onder dien titel; want van Meteren, die in 1612 overleed, zegt op f. 564, dat Mooi Lambert, in 1607, op een der schepen van de Maas, zoo zij het noemen als Schout-bij-nacht aan den tocht van Heemskerk deel nam.

Nadat de Staten-Generaal in 1634 op het voetspoor van bijzondere collegiën uitsluitend aan de hoofden van vloten of eskaders het recht hadden toegekend, de vlag van top te voeren, ontleenden die hoofden daaraan den thans nog gebruikelijken naam van Vlagofficieren. Zij waren in vasten dienst van het land, evenals de gewone of ordinaris kapiteins, over wier aanstelling vroeger is gesproken.

Zeer klein was het aantal officieren en onderofficieren. Het bleef voor een volgend tijdvak bewaard, hierin verbetering aan te brengen. Onder den kapitein, worden in 1636, aan boord van een schip met 90 man de navolgende personen genoemd, met de maandgelden, aan hun rang verbonden: een stuurman 36 gld., een luitenant 25 gld., een schipper 24 gld., een schrijver 16 gld., een barbier 24 gld., een hoogbootsman 22 gld., een timmerman 30 gld., een konstapel 22 gld., een zeilmaker 14 gld., een konstapelsmaat 15 gld., een hoogbootsmansmaat 15 gld., drie kwartiermeesters, elk 14 gld., een korporaal 14 gld., een provoost 12 gld., een bottelier 22 gld., zijn maat 15 gld., een kok 21 gld., zijn maat 14 gld.,

twintig matrozen, elk 11 gld., veertig matrozen, elk 10 gld., zes halfwassen brasems, elk 5 gld., een trompetter 20 gld., een loods 36 gld., een jongen 4 gld. De kapitein kreeg, om hierna te melden redenen, 100 gld. 's maands. De genoemde rangen aan boord zijn dezelfde, die vroeger vermeld worden. Na 1602 wordt ook meermalen gesproken van adelborsten, die echter reeds lang te voren bij den dienst te lande werden aangetroffen. Van de Vice-Admiraals en kapiteins wordt gezegd, dat zij hunne traktementen jaar uit jaar in zouden genieten, onverschillig of zij in zee, dan wel aan land waren. Hoewel Jan Evertsen, op de lijst als Commandeur genoemd wordt, zoo zwijgt het besluit over de traktementen van Commandeurs en Schout-bij-nachts; doch het blijkt uit de verdeling der buitgelden na den slag bij Duins, dat zij somtijds met de kapiteins gelijk gesteld werden. Wat de traktementen der Vlagofficieren betreft, zoo leest men in het plakkaat op de buitgelden van 1625, dat een Luitenant-Admiraal toen genoot 400 gld. per maand, een Vice-Admiraal 200 gld., terwijl een Commandeur of Schout- bij-nacht tegen 150 gld. en een Kapitein tegen 100 gld. berekend zou worden, ofschoon velen dit bedrag niet ontvingen. De bevelhebbers van kleine schepen, zooals konvooiers en branders, die ook den naam van commandeurs droegen, stonden in rang beneden een kapitein, daar die bevelhebbers meermalen, wegens hun gehouden gedrag, van commandeur tot kapitein werden bevorderd. Op verzoek van Tromp werd een predikant op de vloot aangesteld, hetgeen in vele jaren niet had plaats gehad. Op de vloot van Gysels was de predikant van Capelle op den IJssel benoemd, met toezegging, dat gedurende zijne afwezigheid in den dienst zijner gemeente zou worden voorzien.

Na dezen vluchtigen blik op het materieel en het personeel, dat in den strijd gebezigd werd, worden enkele bijzonderheden, betreffende het onderwerp, in weinig woorden samengevat. De vloten der Republiek verzamelden zich gewoonlijk voor Vlissingen of Hellevoetsluis, waar de schepen van Amsterdam, het Noorder-Kwartier en Friesland, die ter reede van Texel bijeengekomen waren, zich bij de overige voegden, of zich daarvan afzonderden. De verdeling der vloot in eskaders, vroeger wel voorgeschreven, had gewoonlijk naar omstandigheden plaats, zoo als uit het gebeurde bij Duins blijkt. De seinen werden gedaan door middel van geschut, vuren en vlaggen, welke laatsten oranje, rood, wit of blauw van kleur waren. De artikelbrieven, tot handhaving der krijgstucht, werden een tijd lang voor een bepaalden tocht gegeven. In 1629 was echter een algemeene artikelbrief ingevoerd, die in 1636 eenigszins gewijzigd werd en vervolgens tot 1648 bleef bestaan. Het was eene breedere uitwerking van die der zestiende eeuw. Tot aanmoediging, ontving de bemanning niet zelden eereblijken of werd haar, als dit noodig was, een grooter aandeel in den buit of eene premie voor oogen gehouden. Tevens oordeelde de regeering het raadzaam eenige schadeloosstelling toe te kennen aan hen, die in 's lands dienst verminkt waren. De schafting aan boord werd, met uitzondering van enkele proeven, om die van landswege te verstrekken, aan de zorg der bevelhebbers overgelaten, die uit de voordeelen daarvan een niet gering deel hunner inkomsten moesten vinden. Bij het besluit van 1636, evenals bij vroegere proeven, werd het traktement eens kapiteins van 36 gld. op 100 gld. per maand gebracht, omdat de schafting aan boord der kustschepen van landswege werd aanbesteed. De taktiek, bij den oorlog te water, was nog in hare kindsheid. Ofschoon er bij het uitzeilen der vloten, gedurende den tocht en bij den aanval, zekere orde werd in acht genomen, zoo ging deze toch weldra verloren, wanneer de strijd algemeen werd. De manoeuvres met

enkele schepen mogen beter geworden zijn, zoo als hieruit blijkt, dat de voordeelen, in de laatste jaren door de onzen behaald, niet zelden aan de bewegingen hunner schepen werden toegeschreven; doch van de geregelde samenwerking der afzonderlijke schepen treft men nog slechts enkele sporen aan. Zoodra het sein tot den aanval gedaan was, zocht elk bevelhebber zooveel mogelijk den hem vooraf aangewezen bodem op, waarna de strijd meestal door een gevecht van nabij werd beslist. De opperbevelhebber ging daarbij gewoonlijk de zijnen voor, spoorde hen door seinen als anderszins aan, en bood hun bijstand, of zorgde, dat zij elkander onderling hielpen, indien de omstandigheden het eene of het andere gedoogden. Was eenig vijandelijk schip, wegens zijne grootte of om andere redenen, door het geschut of door entering niet tot overgave te dwingen, dan trachtte men het door middel van branders te vernielen.

Bij het vechten van schip tegen schip waren de oude handwapenen nog zeer doelmatig. Behalve van schietgeweer, bediende men zich van sabels, bijlen, heele en halve pieken, enz. alsmede van meer kunstmatig samengestelde middelen, zooals van vuurpijlen en granaten, om den vijandelijken bodem in brand te steken. De ijzeren wapenrusting was bij het mindere personeel schier geheel verdwenen, dewijl zij te belemmerend was en niet meer dezelfde voordeelen opleverde, als voor de invoering van het buskruit. Hoogere en lagere bevelhebbers bleven haar nog geruimen tijd dragen, hetzij dan geheel of ten deele. De landsoldaten droegen de aan wal gebruikelijke wapenrusting.

Zonder twijfel waren er, gedurende den Tachtigjarigen oorlog, alleszins belangrijke verbeteringen in het zeewezen der Republiek gekomen, al liet de toestand daarvan dan ook, naar de begrippen, die men thans van eene goede zeemacht heeft, nog veel te wenschen over. Zoowel wat de grootte, als wat de bewapening der schepen betrof, stond de eigen zeemacht der Republiek echter nog altijd op een lagen trap. Daarom moest de Staat menigmaal zijne toevlucht nemen tot de schepen van bijzondere personen of maatschappijen. Dat het personeel niet zelden met geringe hulpmiddelen, zooals vooral in 1639 was gebleken, schoone uitkomsten wist te verkrijgen, pleit luide voor de deugdelijkheid daarvan. De goede hoedanigheden, zoowel van het materieel als van het personeel, werden ook in het buitenland op prijs gesteld. Vele Nederlanders werden door de Noordsche mogendheden in dienst genomen, en vreemdelingen traden, om zich te oefenen, bij het Nederlandsche zeewezen in dienst. Andere natiën huurden hier te lande schepen, of riepen de hulp der Republiek rechtstreeks in. Hierop vooral moet de aandacht zich vestigen, zal men een billijk oordeel vellen over hetgeen vroeger was. Personen en zaken van een vorig tijdvak hebben een onbetwistbaar recht, om beoordeeld te worden naar de begrippen van hun tijd, en naar de omstandigheden, waaronder de eersten leefden en werkten, en waaronder de laatsten in het leven geroepen of geregeld werden. Uit dien hoofde doet zich, met betrekking tot de zeemacht uit de eerste helft der zeventiende eeuw slechts de vraag voor, of zij berekend was voor hare taak, en of zij bij die van andere mogendheden achter stond.

In hoeverre de Nederlandsche zeemacht al dan niet beantwoord had aan hare roeping; in hoeverre zij handel en visscherij beschermd, den vaderlandschen grond in dagen van gevaar beveiligd had, is in de vorige bladzijden kortelijk uiteengezet. Meermalen is daarbij gewezen op niet ongegronde klachten, die echter niet zoozeer de grootte en de bewapening, dan wel het aantal der schepen betroffen, waarvan de uitrusting, om

financiële redenen, onafhankelijk van de zeemacht zelve, vertraagd werd. Voor het bestrijden van kapers en zeeroovers, waren schepen van middelmatige grootte voldoende, indien zij slechts in genoegzaam aantal voorhanden waren en met bekwaamheid gebruikt werden. De beide Compagniën hadden het bewijs reeds geleverd, dat men tot den bouw van grootere schepen kon en wilde overgaan, zoodra de behoefte daaraan zich deed gevoelen; haar voorbeeld zou, op een niet zeer verwijderd tijdstip, ook door den Staat worden nagevolgd. Konden groote schepen met vrucht worden aangewend, dan werden zij door de genoemde handelslichamen geleverd, van welke in 1639 bij de vloot van Tromp, met inbegrip van die der Directiën, niet minder dan 36 bodems werden aangetroffen. Voor de gewone taak van de zeemacht dier dagen, werden schepen van de bestaande grootte en bewapening voldoende geacht.

Het was echter de vraag, of dit ook het geval zou zijn geweest, indien de Republiek meermalen eene geregelde vloot had moeten bestrijden, hetgeen zij nu slechts bij uitzondering had behoeven te doen; met andere woorden, het was de vraag of het materieel van de zeemacht der Republiek, ofschoon dan voldoende tot het bestrijden van kapers, bij dat van andere zeemogendheden niet ten achteren was. Daarop konden eerst de gebeurtenissen der toekomst een volledig antwoord geven. Aanvankelijk hadden die uit de laatste jaren dit op bevredigende wijze gedaan: de zeemacht der Republiek had toch eene Spaansche vloot geslagen, den Denen ontzag ingeboezemd, en de ondernemingen der Franschen ondersteund.

Een enkel woord over de hoogte, waarop zich het zeewezen onzer naburen bevond, zal hier niet misplaatst zijn. In Frankrijk was de zeemacht, onder het bestuur van Mazarin, eer achteruit dan vooruit gegaan. De schepen, welke het bezat, waren in de laatste jaren nagenoeg alleen in de Middellandsche Zee gebezigd. De zorg voor het ondersteunen der krijgsoperatiën in de Zuidelijke Nederlanden, van den zee kant, was geheel voor rekening der Republiek gekomen. Engeland had wel zwaarder schepen, doch het aantal was gering. De 42 schepen, welke onder de regeering van Elizabeth de Koninklijke zeemacht uitmaakten, waren onder haren opvolger verminderd tot 10, van welke in 1624 het zwaarste met 55 stukken bewapend was. Onder Karel I, was de sterkte der zeemacht weder toegenomen. De "*Sovereign of the Seas*" voerde meer dan 100 stukken, en nadat vele schepen zich voor den Koning hadden verklaard, bleven er nog verscheidene tweedekkers, van welke de meeste meer dan 40 stukken voerden, aan de zijde van het Parlement. Tot het huren van koopvaarders, moesten te dien tijde alle zeemogendheden overgaan, wanneer het noodig geoordeeld werd, de zeemacht met spoed aanzienlijk te vermeerderen. De Republiek had onder zoodanige omstandigheden het voorrecht, dat zij die koopvaarders binnen haar eigen gebied vond, en die niet bij andere zeevarende natiën behoefde te zoeken, waartoe hare naburen niet zelden verplicht waren.

Het in beslag nemen van schepen, waarvan meermalen is gewaagd, begon omstreeks de helft der zeventiende eeuw in onbruik te geraken. Het was eene oude bepaling, aan het Romeinsche recht ontleend, welke vele vorsten, als de nood het eischte, in toepassing hadden gebracht. Evenals in vele andere opzichten, had de regeering der Republiek ook hierin eene groote gematigdheid aan den dag gelegd, en reeds lang te voren uitdrukkelijk beloofd zich b. v. tegenover de Oost-Indische Compagnie van dat recht niet te bedienen. Merkwaardig is hetgeen dienaangaande in het vredestractaat te Munster werd bepaald.

Artikel 20 zegt: „*Van gelijcken en sullen de Koopluyden, Schippers, Piloten, Scheepsvolck, hare Schepen, Koopmanschappen, Waren en andere Goederen haer toebehoorende, niet mogen aengeslagen nochte gearresteert worden, 't zij in krachte van eenigh bevel generael of particulier, ende om wat saecke dattet zij, van Oorloge of andersints, selfs niet onder pretext van sich daervan te willen laten dienen tot conservatie en bescherming des Landts.*” Zoowel hieruit, als uit het Tractaat van Marine met Frankrijk, blijkt, dat er bij het sluiten van overeenkomsten, ook met betrekking tot het zeerecht, meer dan vroeger internationale regelen werden vastgesteld.

Waar de Republiek er in betrokken was, kenmerkte hare staatkunde zich meestal door eene groote mate van vrijgevigheid. Onder haren invloed werd menig gebruik, uit tijden van barbaarschheid afkomstig, afgeschaft, menige belemmering voor het onderling handelsverkeer der natiën opgeheven.

Ook wat den toestand harer zeemacht betreft, trad de Republiek roemrijk uit den strijd. De uitkomst daarvan had zij aan een samenloop van omstandigheden, doch voor een niet klein gedeelte aan eigen krachtsinspanning, en aan het bezit van een geoefend personeel te danken. De oogenschijnlijk onbeduidende vloot der Watergeuzen had den grond tot haar bestaan gelegd, en zich na tachtig jaren ontwikkeld tot eene zeemacht, die den Spanjaard, den Brit en den bewoners van het Noorden eerbied wist in te boezemen. Afgelegen streken waren getuigen van de roemvolle bedrijven der Nederlanders te water. De daden toch van hen, die zich in den dienst van de Compagniën bevonden, die van de konvooiers, kapiteins van de Directiën, schippers, in één woord van allen, die zich op eenigerlei wijze te water hadden onderscheiden, en hun aantal was niet gering, droegen er toe bij, om het aanzien der Republiek te verhoogen, op het element, aan welks nabijheid zij hare grootheid in de eerste plaats te danken had. De slag bij Duins had den Spanjaard nadrukkelijk doen gevoelen, dat de Republiek den wenk, haar in 1588 door hem zelve gegeven, ten volle had begrepen. Bij den vrede te Munster, was zij eene der voornaamste zeemogendheden. Met volharding had de Nederlandsche Republiek gestreden voor haar bestaan, voor haar behoud, voor de uitbreiding van haren handel; zij had daardoor de krachten gekregen, om in een volgend tijdperk eene niet minder grootsche taak te aanvaarden. In een strijd, hardnekkiger dan tot dusverre gestreden was, zullen zich vele gebreken openbaren; het aantal nederlagen zal in den regel dat der zegepralen overtreffen; doch de eer der oud-Nederlandsche vlag zal roemrijk worden gehandhaafd. De onderhandelaars over het Twaalfjarig Bestand hadden in der tijd beweerd, dat een zoo klein, moerassig en waterrijk land als het hunne, zonder handel en zeevaart niet kon bestaan. Thans had de Republiek getoond, tot welk eene hoogte zij zich door middel daarvan kon verheffen. Aan de nabijheid des Oceaans, had zij hare opkomst, hare welvaart, hare grootheid te danken. De jaren 1588 en 1639 hadden echter bewezen dat die nabijheid hare eigenaardige bezwaren met zich bracht. De Republiek had bij die gelegenheden meer bijzonder ervaren, dat zij niet alleen tot bescherming van handel en visscherij, maar ook tot behoud harer onafhankelijkheid, eene zeemacht noodig had. In zeker opzicht was ook op haar toepasselijk, wat eenmaal het orakel van Delphi den Atheners had toegeroepen, dat namelijk de grootste veiligheid harer bewoners „*achter houten muren*” te vinden was.

HOOFDSTUK XVIII EN XIX

Binnenlandsche geschillen. — Afdanking van troepen na den vrede te Munster. — Ook de vloot wordt op voet van vrede gebracht. — Moeielijkheden met de schepen van Karel I. — Zonderling gedrag en rechtsgeding van den Vice-Admiraal Witte Cornelisz. de With. — Handelstractaat met Spanje. — Dood van Willem II in 1650. — Zegepraal der Staatspartij. — Acte van Navigatie. — Toenemende verwijdering tusschen de Republiek en Engeland. — Ontmoeting tusschen Tromp en Blake.

„*Eendracht maakt macht*” is eene schoone spreuk, welker waarheid de Nederlanders, die haar vroeger tot leuze hadden aangenomen, bij menige gelegenheid hadden ondervonden. Welk eene verdeeldheid er onder hen heerschte, met betrekking tot sommige vraagstukken van staatkundigen aard, zij hadden, in oogenblikken van dreigend gevaar, evenals oudtijds de Grieken, hunne onderlinge geschillen een tijd lang ter zijde gesteld, of zich ten minste hierdoor niet van het krachtig en gemeenschappelijk bestrijden van den vijand laten terughouden. Tot welk eene hoogte de binnenlandsche geschillen in de Republiek konden stijgen, wanneer de omstandigheden de staatkundige hartstochten niet eenigermate breidelden, hadden de gebeurtenissen van het Twaalfjarig Bestand geleerd. Ouden van dagen wisten er in 1648 bij ervaring van te spreken. Niet alleen zij, maar allen, die in de laatste jaren weder eene toenemende verwijdering tusschen de partijen in de Republiek der Vereenigde Nederlanden hadden waargenomen, staarden, bij het sluiten van den vrede te Munster, met zekere bekommering in de naaste toekomst.

Op staatkundig gebied, waren er in de Republiek twee hoofdpartijen. De eene, die van gevoelen was, dat het oppergezag bij de Staten-Generaal berustte, ijverde tevens voor de handhaving en de uitbreiding van de macht des Stadhouders, omdat de Staten-Generaal en de Stadhouder der Unie in den regel elkanders gezag hadden geschraagd. Hare leden waren Stadhoudersgezinden, Oranjegezinden of Prinsgezinden. Tegenover deze stond de zoogenaamde Staatspartij, die het oppergezag, in elk gewest, bij de bijzondere of provinciale Staten zocht, en zich tegen eene vermeerdering van het gezag des Stadhouders aankantte, omdat deze steun vond bij de Staten-Generaal. Die Staatspartij, ook wel de Anti-Stadhouderlijke genoemd, had eene harer krachtigste pogingen onder de leiding van Oldenbarneveld zien verijdelen. Zij was, sedert dat tijdstip, als oppositiepartij blijven voortbestaan, en telde vooral onder de regenten der provincie Holland vele aanhangers.

In het verschil van gevoelen over het oppergezag der Staten-Generaal en over de macht van den Stadhouder lag de kiem van ernstige binnenlandsche gebeurtenissen.

Ongelukkigerwijs begon zij zich te ontwikkelen, aanstonds nadat de oorlog met Spanje geëindigd was, en terwijl er tusschen de Republiek en Engeland reeds zekere verkoeling bestond, die eerlang tot een nieuwen oorlog zou leiden. Aangezien de oplossing van het binnenlandsche vraagstuk niet zonder invloed bleef op de zeemacht en op de verhouding der Republiek tot Engeland, zal het noodig zijn daarover in eenige bijzonderheden te treden. Over het algemeen was de Republiek, na het sluiten van den vrede te Munster, met vele harer naburen en oude bondgenooten niet op den besten voet. Voortdurend aarzelden de Staten-Generaal de nieuwe orde van zaken in Engeland te erkennen, en bleef de Prins

van Oranje den verdreven Koning, met wien hij zoo na verwant was, eenigen bijstand verleenen. Dit zette kwaad bloed bij velen, die in het belang van den handel liever het Parlement te vriend wilden houden. Voor dat echter in Nederland het geschil over de erkenning der Engelsche republiek uitbarstte, waren de partijen reeds door eene andere aangelegenheid met elkander in botsing gekomen.

De langdurige oorlog had groote uitgaven noodzakelijk gemaakt, die vooral in de laatste jaren op de provincie Holland zwaar hadden gedrukt. Met bezorgdheid sloegen de Staten van dit gewest den verachterden staat der geldmiddelen gade. Zij besloten daarom alles in het werk te stellen, om dien zoo mogelijk te verbeteren. Een eerste middel tot bezuiniging was het afdanken van krijgsvolk. Hierover waren alle partijen het eens. Over de wijze waarop, en de mate waarin die vermindering van strijdkrachten moest plaats hebben, liepen de gevoelens echter zeer uiteen. Dit bleek toen Prins Willem II en de Raad van State, den 22sten Juni 1649, bij de Staten-Generaal een daartoe strekkend voorstel indienden, hetwelk de Staten van Holland niet aannemelijk vonden. Het veroorzaakte bij de smeulende partijschap zekere verwijdering tusschen den Stadhouder en de laatst gemelde Staten, die niet weinig vermeerderd werd, toen deze op eigen gezag begonnen af te danken. Zeer onstuimig ging het toe in de vergadering der Staten-Generaal, waar eene klacht over Holland was ingekomen en vervolgens een bevel werd uitgevaardigd, lijnrecht in strijd met dat van de Staten dier provincie. Onder die omstandigheden, moest het tusschen de beide hooge staatsmachten tot eene beslissing komen, welke de Staten-Generaal in hun voordeel poogden te verkrijgen door eene plechtige bezending uit hun midden, aan alle steden van Holland, ten einde de vroedschappen gunstig voor het plan der Generaliteit te stemmen.

Ten eenen male onbevredigend was de uitslag dier bezending, aan welker hoofd zich de Prins had gesteld. Vele steden, onder welke Amsterdam, bleven bij hare meening volharden, hetgeen den Prins tot het gevaarlijke besluit bracht, eenige leden der Staten van Holland te doen gevangen nemen en de genoemde stad met krijgsvolk te bezetten. Wel mislukte dit laatste en kregen ook de gevangen heeren eerlang hunne vrijheid terug; doch de Prins had zich, zoowel bij den aftocht van het krijgsvolk, als bij het loslaten der gevangen heeren, voorwaarden bedongen, die hem ten minste eenigermate deden zegevieren. Het is te begrijpen, dat het voorgevallene de Staatspartij niet weinig in hare zienswijze versterkte, en dat vele harer leden daarom later 's Prinsen ontijdigen dood met gering leedwezen, zoo al niet met blijdschap vernamen.

Terwijl de afdanking van het krijgsvolk zooveel ongelegenheden baarde, had de vermindering der vloot geregeld plaats. Dit kon te eer geschieden, omdat vele schepen slechts gehuurde koopvaarders waren, die hunne gewone taak onmiddellijk hervatten. Het onderhouden van de noodige bodems, tot bescherming van den handel, kon der provincie Holland, welke hierbij het grootste belang had, niet ongevallig zijn. In weerwil van den ijver, waarmede zij op bezuiniging aandrongen, wenschten ook de Staten van dit gewest 20 schepen, als konvooiers, en 20 schepen, als kruisers, in dienst te hebben. Bovendien zouden er 20 of meer in de havens opgelegd en beschikbaar gehouden worden.

In strijd met het gevoelen der Staten van Zeeland, die meer aan de zorg van particulieren wilden overlaten, keurden de Stadhouder en de Staten-Generaal het gedane voorstel goed. Men zou tevens een nieuw schip voor den Luitenant-Admiraal Tromp op stapel zetten, en

jaarlijks twee nieuwe oorlogsschepen bouwen, ten einde altijd eene zekere macht in voorraad te hebben.

Noch onmiddellijk na den vrede, noch later, kwam er over het uitrusten van oorlogsschepen eenig verschil van belang, daar alle partijen het nut eener voldoende zeemacht inzagen. Met het oog op de vreemde zeeroovers, welke den Oceaan bedekten, op de kaperijen der Franschen in de Middellandsche Zee, en op de schepen van den Koning van Engeland, die langs de westelijke kusten van Europa rondzwalkten en somtijds de havens der nog altijd onzijdige Republiek bezochten, was het ook niet te miskennen. Mocht iemand de noodzakelijkheid tot het onderhouden van eenige schepen hebben betwijfeld, dan waren de gebeurtenissen van den dag alleszins geschikt hem daarvan te overtuigen. Er was toch in September 1648 weder een eskader van den Koning van Engeland in de Maas binnengevallen, gevolgd door een ander van het Parlement. Aanstonds hadden de Staten-Generaal beide partijen doen vermanen, zich van alle vijandelijkheden te onthouden, doch later ook 16 of 20 oorlogsschepen derwaarts gezonden, om die vermaning wat nadruk bij te zetten. Dergelijke machtsontwikkeling tot handhaving van 's lands onschendbaarheid, ofschoon ten allen tijde wenschelijk, moest dit te meer zijn, terwijl men in het rechtsbewustzijn van hen, die elkander met de grootste verbittering bestreden, slechts een zwakken waarborg vond tegen geweld.

Hoe weinig er op de billijkheid van den sterkere te rekenen viel, was gebleken, toen het Parlement op de verwijdering van 's Konings schepen had aangedrongen, en de bevelhebbers van deze zich bereid verklaard hadden te vertrekken, mits dat zij, die het zwakst waren, vier en twintig uren voorkregen. Hoewel die eisch ten volle billijk was, zoo hadden de Parlementsgezinden hem niet willen toestaan, maar waren zij in het begin van December vertrokken, de schepen hunner tegenpartij in de Nederlandsche havens achterlatende. Deze koningsschepen zeilden vervolgens, onder het bevel der Prinsen Robert en Maurits, naar de kust van Ierland, terwijl de Prins van Wallis te 's Gravenhage bleef, om de bemiddeling der Staten-Generaal in te roepen.

Voor Karel I begon het er hoe langer hoe donkerder uit te zien. Te vergeefs poogden de Staten-Generaal den slag af te wenden, die zelfs zijn persoon bedreigde. Een gezantschap door hen naar Engeland gezonden, om zijne rechters tot gematigdheid te stemmen, slaagde niet naar wensch, en den 14^{den} Februari 1649 vernam men te 's Gravenhage, met niet geringe ontsteltenis, de terechtstelling van dien vorst. Dit baande zeker eenigermate den weg tot het erkennen der Engelsche republiek, waartoe de Staten evenwel, zoo als later zal blijken, eerst na den dood van den Stadhouder overgingen.

Ijverde nu dezelfde partij, welke in die dagen zoo sterk op het afdanken van krijgsvolk aandrong, om verschillende redenen voor het onderhouden eener zeemacht, voldoende tot bescherming van den handel en tot handhaving van 's lands gezag, en leverde uit dien hoofde het materieel der zeemacht geen dadelijk bezwaar op, zoo gaf toch een gedeelte van het personeel, juist in dien tijd van spanning, niet weinig voedsel aan de hangende geschillen. Vóór het sluiten van den vrede te Munster, was de Vice-Admiraal Witte Cornelisz. de With met een eskader naar Brazilië gezonden, om er de West-Indische Compagnie te ondersteunen. Zijn verblijf aldaar was in vele opzichten hoogst onaangenaam geweest, dewijl hij er langer had moeten vertoeven, dan oorspronkelijk bepaald was. Bitter klaagde de Vice-Admiraal over gebrek aan proviand, over den

ellendigen staat zijner schepen en over de behandeling, die hem door de koloniale autoriteiten werd aangedaan. „*Voor den minsten slaaf, voor een hond, die ziek was*”, schreef de verontwaardigde bevelhebber aan de Staten-Generaal, „*zou op de kust meer zorg gedragen worden, dan voor een Admiraal met zijn volk.*” Vruchteloos drong hij, zoowel bij het bestuur in het moederland, als bij dat in de koloniën, waarover ook anderen een alles behalve gunstig oordeel velden, op zijne terugroeping aan. Hoe een man van een zoo onstuimig karakter als de With hieronder te moede was, kan men zich lichtelijk verbeelden. Hij verklaarde liever den grooten Turk te willen dienen, dan de Compagnie op dien hongerberg, indien hij zijn leven in Brazilië moest eindigen.

Nadat de With herhaalde, doch vergeefsche pogingen had aangewend, om zijne terugroeping te bewerken of de noodige vergunning van het koloniale bestuur te erlangen, ging hij, met 2 zijner schepen naar het vaderland onder zeil, welk voorbeeld door andere bevelhebbers werd gevolgd. Dit moest den hachelijken toestand der West-Indische Compagnie in Brazilië, dien de Staten-Generaal op dat tijdstip zoo mogelijk door afdoende maatregelen wenschten te verbeteren, niet weinig benadeelen.

Maar al had dit eigendunkelijk vertrek van den bevelhebber geenerlei nadeelig gevolg na zich gesleept, zoo was het toch uit een militair oogpunt, onverantwoordelijk. Hierom besloten de Stadhouder en de Staten-Generaal hem en de kapiteins van het eskader in hechtenis te doen nemen. Aangezien zij echter met hunne schepen in April 1650 binnenvielen, juist toen de geschillen over de afdanking van het krijgsvolk tot eene bedenkelijke hoogte waren gestegen, zoo was eene gebeurtenis als deze alleszins geschikt om den twist aan te wakkeren.

Ingevolge het genomen besluit, werd de Vice-Admiraal, na het uitbrengen van zijn verslag, gearresteerd, en naar de Voorpoort gevoerd. De Staten-Generaal bepaalden, dat het gedrag van den gevangenen bevelhebber moest worden onderzocht door eene buitengewone rechtbank, samengesteld uit twee leden van elke der Admiraliteiten. Holland zag hierin echter eene schending van het recht der provincie en verlangde dat de With, als Vice-Admiraal van Holland, alleen door de Admiraliteit van de Maas zou worden geoordeeld. Onder den indruk der andere geschillen, gingen de Staten van Holland zelfs zoo ver, dat zij hun procureur-generaal machtigden, den gevangene des noods met geweld te verlossen. Ten einde een dergelijk bedrijf te voorkomen, liet de Stadhouder den Vice-Admiraal van de Voorpoort naar diens logement overbrengen, waar hij vervolgens nauwkeurig werd bewaakt. Zodoende vermeed de Prins een schandaal, gelijk te Amsterdam plaats greep, waar het gerecht der stad de deuren der gevangenis liet opensteken, tot bevrijding van twee kapiteins, welke de Admiraliteit op last der Staten-Generaal had doen arresteeren. Op hunne beurt, achtten de Staten van Holland het raadzaam de zaak niet tot het uiterste te drijven. Zij gedoogden toch niet alleen, dat het gedrag van de With zou worden onderzocht door de rechters van wege de Staten-Generaal benoemd, maar ook dat de beschuldigde drie maanden later weder naar de Voorpoort werd gebracht. Er was echter intusschen veel gebeurd, hetwelk de tegenstanders van den Stadhouder tot zekere gematigdheid moest stemmen.

Eerst na 's Prinsen overlijden, werd het vonnis over den Vice-Admiraal geveld, dat na al het voorgevallene uiterst verschoonend was. Oorspronkelijk was de eisch niets minder geweest, dan de dood, met verbeurdverklaring van goederen; doch ten slotte werd de With

slechts gestraft door het inhouden zijner wedde, na het oogenblik van zijn eigendunkelijk vertrek, terwijl hij bovendien de kosten van zijne gevangenschap en van het rechtsgeding moest dragen. Zeker is het vermoeden, dat de veranderde stand der partijen, na 's Prinsen dood, wel eenigen invloed had op de uitspraak der rechters, niet geheel ongegrond. Alvorens meer bepaald op die verandering te wijzen, moet hier worden opgemerkt, dat het belang des handels, hetwelk bij de staatkundige geschillen niet uit het oog was verloren, ook door het sluiten van een tractaat met Spanje was bevorderd. Reeds te Munster hadden de onzen, bij een afzonderlijk artikel, vrijheid erlangd tot den ongestoorden handel, zelfs met de vijanden van den Koning van Spanje, mits zich onthoudende van het overvoeren van oorlogscontrabande. De bewoordingen van het bewuste artikel waren zeer algemeen, terwijl de bepaling, dat er geene eigenlijke visitatie zou plaats hebben, en dat de schepen in volle zee geenerlei rekenschap van hunne lading zouden behoeven te geven, voorzeker niet geschikt was om allerlei misbruik te weren. Verschillende klachten hadden in 1650 eene nadere overeenkomst ten gevolge, waarbij ten minste duidelijk werd uitgemaakt, welke goederen men als contrabande zou beschouwen. Volgens artikel 6 van het Tractaat van Marine, in het genoemde jaar met Spanje gesloten, waren onder de verboden handelswaren begrepen: alle vuurwerken en wat daartoe behoort, als kanonnen, musketten, mortieren, petarden, bommen, granaten, saucysen, pekkransen, affuiten, fourchettes, bandeliers, kruit, lonten, salpeter en kogels. Ingelijks alle andere wapenen, als pieken, degens, stormhoeden, helmen, kurassen, hellebaarden e. a. Ook was onder den gemelden naam verboden het overbrengen van krijgsvolk, paarden, toerusting van paarden, pistoollopen, rapierhengsels en al wat tot den oorlog was gefatsoeneerd. Daarentegen bepaalde artikel 7, dat onder de contrabande niet werden begrepen alle soorten van graan, erwten, boonen, zout, wijn, olie en in het algemeen levensmiddelen. Het vervoeren daarvan zou vergund zijn, zelfs naar vijandelijke plaatsen, met uitzondering van die, welke belegerd of geblokkeerd waren. Evenals het vroeger gesloten Tractaat van Marine met Frankrijk, was dit met Spanje voor de zeemacht van het hoogste belang. Want, ongerekend het misbruik, dat aanhoudend door baatzuchtige kooplieden en schippers van 's lands vlag werd gemaakt, deden zich niet zelden twijfelachtige gevallen voor, waarin Nederlandsche bevelhebbers handelend moesten optreden. In een later tijdperk zal de waarde van dergelijke bepalingen nog duidelijker in het oog vallen. Voor zooverre zij bijdroegen tot ontwikkeling van het internationale zeerecht, zullen zij hem, wien de handhaving hiervan is opgedragen, ten allen tijde een levendig belang inboezemen. Omstreeks denzelfden tijd, bewerkten de Staten van Holland het sluiten van een tractaat met Denemarken, waarbij der Republiek, tegen eene jaarlijksche som van 350.000 gld, tolvrijheid in de Sond werd toegestaan. Het vond bij velen tegenstand, vooral omdat Zweden zich daardoor verongelijkt achtte, en was van korten duur. Over het algemeen had de Republiek reden genoeg om niet meer van hare bondgenooten te verbitteren. Frankrijk, nog altijd misnoegd over den gesloten vrede, en inwendig geschokt door de Fronde, had het in 1646 gesloten tractaat, dat vier jaren later moest eindigen, vervangen door een Reglement op handel en zeevaart, hetwelk in vele opzichten voor de Republiek minder gunstige bepalingen inhield. Ook gedoogde het allerlei kaperijen in de Middellandsche Zee, waarover de onzen te vergeefs klaagden, bewerende dat alleen

Amsterdam, in het begin van 1651, daardoor reeds meer dan 7.500.000 gld. schade had geleden, zoodat er voortdurend schepen moesten worden uitgerust, om den Nederlandschen handel te beschermen. De goede verstandhouding met Portugal was door de verliezen, welke de West-Indische Compagnie in Brazilië had geleden, zeer verminderd. Velen hier te lande wenschten Portugal door eene oorlogsverklaring, of door het verleenen van kaperbrieven, tot rede te brengen. Alle onderhandelingen met dit rijk werden voorloopig afgebroken, toen het slechts 8.000.000 gld. aanbood, als schadeloosstelling voor het verlies van Brazilië. Dit laatste kon moeielijk worden verhoed; doch het nadeel, door de West-Indische Compagnie geleden, werd voor de Republiek weder vergoed door het stichten eener Nederlandsche kolonie aan de Kaap de Goede Hoop, waartoe de Oost-Indische Compagnie in 1651 overging.

Niets was in de eerste jaren na den vrede te Munster meer belemmerend, dan de onzekerheid, waarin de Nederlandsche republiek zich bevond met betrekking tot de bedoelingen van hare jongere zuster aan gene zijde der Noordzee. Ongetwijfeld had het verschillend inzicht der partijen hier te lande er niet weinig toe bijgedragen, om die onzekerheid te veroorzaken of ten minste te vergrooten. Zelfs na den dood van Karel I, hadden de Staten-Generaal hunnen gezant in Engeland niet van nieuwe geloofsbrieven voorzien, terwijl zij, in weerwil van een formeel protest der Staten van Holland, bleven weigeren de afgevaardigden van het Parlement officieel te ontvangen. Nadat zekere Doreslaer, een hunner, te 's Gravenhage in zijn logement vermoord was, vreesde Holland voor ernstige gevolgen en zond het den heer Schaap naar Engeland, om ten minste van de goede gezindheid der genoemde provincie eenig blijk te geven. In die houding der Nederlandsche staatsmachten tegenover de Engelsche republiek was geene beslissende verandering gekomen, toen het overlijden van Prins Willem II, in November 1650, eene belangrijke wijziging in den binnenlandschen toestand der Nederlandsche republiek te weeg bracht. Voor hen, die tegen het stadhoudelijk gezag waren ingenomen, bood zich thans eene schoone gelegenheid aan, om hunne staatkunde te doen zegevieren. Willem II liet geene kinderen na, en de onmondigheid van den zoon, die na 's Prinsen dood werd geboren, leverde in elk geval een uitmuntend voorwendsel op, om de hooge ambten van den overleden vorst ten minste voorloopig on vervuld te laten. Onder die omstandigheden, noodigden de Staten van Holland die der anderen gewesten uit, zich te 's Gravenhage buitengewoon en in grooten getale te doen vertegenwoordigen. Op die wijs zou men de zaken met andere afgevaardigden kunnen bespreken, dan met die, welke in de Staten-Generaal zitting hadden en bij de gebeurtenissen van den laatsten tijd den Prins zoo ijverig hadden ter zijde gestaan.

Een gevolg van de gedane uitnoodiging was het bijeenkomen der zoogenaamde Grootte Vergadering te 's Gravenhage, welke den 18^{den} Januari 1651 een aanvang nam en den 21sten Augustus van dat jaar werd gesloten. Over hetgeen er met betrekking tot de Unie, de Religie en de Militie verhandeld was, kan hier niet worden uitgeweid. Onder den invloed van Holland, bleven ook de andere gewesten, met uitzondering van Friesland en Groningen, zonder Stadhouders.

Waar zich eene neiging tot het tegendeel openbaarde, zooals in Zeeland het geval was, wist Holland de Anti-Stadhoudelijke partij te schragen. Het gezag van den Stadhouders, wat het zeewezen betrof, ging op verschillende collegiën over. Voor de Admiraliteiten, die

eerlang den steun van het machtige Holland niet konden missen, was het vaak moeielijk zich aan den invloed dezer provincie te onttrekken. De Staten-Generaal, die in hetzelfde geval verkeerden, vonden het geraden de Collegiën ter Admiraliteit soms te herinneren, dat zij geenszins provinciaal waren, en dus geene bevelen eener bijzondere provincie behoefden op te volgen. Doch het gevoelen der Staatspartij, die vooral in Holland zetelde, zegevierde voor het oogenblik. De buitenlandsche politiek onderging dien ten gevolge eene gewichtige verandering. Natuurlijk was ook het erkennen der Engelsche republiek in de Groote Vergadering ter sprake gekomen. Hierbij kwam het gedrag der Koningsgezinden den Hollandschen regenten zeer te stade. Zekere Griffin had toch, op naam van Karel II, in deze landen kaperbrieven uitgereikt en was op grond hiervan door den bevoegden rechter veroordeeld. Over het algemeen begonnen de bedrijven ter zee van hen, die de zijde des Konings hielden, in zeeroof te ontaarden. Tot beveiliging van den handel, hadden de Staten een oorlogsschip uitgezonden, en zij schreven aan Karel II, dat er weldra geheele eskaders zouden volgen, belast met het straffen van allen, die zich aan zeeroof schuldig maakten. Vele buitensporigheden, door de Koningsgezinden begaan, werkten de plannen der Staatspartij zeer in de hand. Reeds in het laatst van Januari 1651 was er, geheel overeenkomstig hare zienswijze, besloten, de Engelsche republiek te erkennen en den gewonen gezant der Staten-Generaal behoorlijk gemachtigd derwaarts te zenden. Oogenschijnlijk was nu een groote hinderpaal uit den weg geruimd. Niet lang daarna kwam ook het Parlement een stap nader, en zond twee afgevaardigden, die in de Groote Vergadering het verlangen hunner meesters kenbaar maakten, om een zeer innig verbond tusschen de beide Republieken te sluiten. Eigenlijk scheen er eene samensmelting bedoeld te worden, ofschoon dit niet uitdrukkelijk werd gezegd. Hiertoe waren de onzen echter niet genegen, en de onderhandelingen bleven vruchteloos. De afgevaardigden, wier verblijf te 's Gravenhage alles behalve aangenaam was geweest, uithoofde van allerlei beleedigingen en baldadigheden, waaraan zij van de zijde des volks hadden bloot gestaan, vertrokken drie maanden later onverrichter zake. Het erkennen der Engelsche republiek baatte dus minder, dan velen hadden gehoopt. Daarenboven begonnen zij, die aldaar het bewind voerden, door verschillende voordeelen en eindelijk in September 1651 door den slag bij Worcester, meer zeker geworden van eigen positie, maatregelen te nemen, die de verwijdering grooter moesten maken.

Misnoegd over den uitslag der aangeknoopte onderhandelingen, vaardigde het Parlement, waarin thans de Generaal Cromwell schier alvermogend was, den 9^{den} October 1651 de beruchte Acte van Navigatie uit, waarbij in hoofdzaak werd bepaald, dat elke natie met hare schepen, in de Engelsche havens, alleen die goederen zou mogen aanvoeren, welke uit haar eigen land afkomstig waren.

Het Parlement wenschte den eigen handel der Britten op te beuren, doch kon zijn doel niet bereiken, zonder den winstgevenden vrachthandel van anderen een gevoeligen slag toe te brengen. De Nederlanders vooral werden er door getroffen, daar zij tot dusverre producten uit alle oorden der wereld naar Engeland hadden gevoerd. Hoe zij er na de gebeurtenissen der laatste jaren onder te moede waren, nu vele hunner schepen door de gemelde verbodsbepaling eensklaps tot een dood kapitaal werden gemaakt; nu reeders en kooplieden eene milde bron van inkomsten voor zich gesloten, schippers en bootslieden zich het brood als ware het uit den mond genomen zagen, is te begrijpen. Thans waren het

niet langer alleen staatkundige inzichten, maar ook gekrenkte handelsbelangen, die in het spel kwamen. Dien ten gevolge kreeg de Staatspartij, nauwelijks zeker van hare zegepraal in het binnenland, die echter met het oog op de talrijke aanhangers van het huis van Oranje, alles behalve volkomen genoemd kon worden, een gewichtig buitenlandsch vraagstuk te beslissen. Want het Parlement, dat door het uitvaardigen der acte reeds van zijne vijandige gezindheid had doen blijken, liet het er niet bij, maar gaf, aangespoord door een der gezanten, die in Nederland niet waren geslaagd, en bekoord door het voordeel, dat het onverwacht nemen onzer rijk geladen koopvaarders zou kunnen afwerpen, brieven van schaverhaling uit, welke den Nederlandschen handel in weinig tijds een ontzaglijk nadeel berokkenden. Tot vereffening der bestaande geschillen, zonden de Staten-Generaal in December 1651 nog een buitengewoon gezantschap naar Engeland, bestaande uit de heeren Cats, Schaap en van de Perre. Er was echter weinig kans op het dempen der klove, nadat reeds meer dan dertig Nederlandsche schepen waren opgebracht, terwijl het bestuur der Engelsche republiek geenszins afkeerig was van een buitenlandschen oorlog, dien het veeleer bevorderlijk achtte tot het bevestigen der nieuwe orde van zaken. Het geven eener dergelijke afleiding aan de natie, om zodoende betere gelegenheid te hebben tot het regelen der zaken in het binnenland, strookt volkomen met het belang van een revolutionnair gouvernement. Heeft die oorlog een nationaal doel, dan is hij tevens een middel om de nieuwe bestuurders in de oogen der menigte te doen rijzen. Niets lag den Britten nader aan het hart, dan het oppergebied der zee en al wat hiermede in eenig verband stond. Bouwende op deze stemming der natie, begon de Republikeinsche partij in Engeland met het uitvaardigen der Acte van Navigatie en met het belemmeren van den Nederlandschen handel, die het gemoed aller Britten met naijver vervulde. Wenschte zij op den ingeslagen weg voort te gaan en tot een oorlog te komen, dan was er geen gebrek aan voorwendfels. De Republiek der Vereenigde Nederlanden was niet geneigd geweest hare toekomst ten nauwste aan die der Engelsche te verbinden; hare onzijdigheid tusschen den Koning en het Parlement had der thans bovendrijvende partij veel moeite gebaard; Doreslaer was te's Gravenhage vermoord, zonder dat het den Staten gelukt was de daders op te sporen; de gezanten van het Parlement hadden in de residentie der Staten-Generaal herhaalde beledigingen moeten verduren; nog altijd achtte men zich verongelijkt door het vonnis, dat in 1623 op Amboina over eenige Engelschen was geveld; de Nederlanders hadden in 1639 de Britsche kustzee niet ontzien; naar men beweerde, had de Vice-Admiraal de With, gedurende zijn verblijf in Brazilië, voor de Britsche vlag eenige minachting aan den dag gelegd; ziedaar voorwaar redenen genoeg, om een gewenschten oorlog te wettigen. Het rechtmatige van vele der opgesomde grieven is zelfs niet te loochenen.

Even gewenscht nochtans, als de oorlog voor het bestuur der Engelsche republiek, was de vrede voor dat der Nederlandsche, waar handel en visscherij na den vrede te Munster, eene hooge vlucht hadden genomen. Al wat daarin stremming bracht, kon de zegevierende Staatspartij in de schatting der menigte benadeelen. Juist de aanhangers van den Prins vleiden zich, dat een oorlog met Engeland de brug zou zijn, waarover Karel II op zijn troon, en de jonge Prins in het bezit der voorvaderlijke ambten zou geraken. Daarom zocht de Staatspartij vooreerst eene vredebreuk te vermijden, en alle werkelijke bezwaren langs diplomatieken weg op te heffen. Sommige Prinsgezinden verdachten haar toen reeds van

heimelijk de plannen der Britsche regeering aan te moedigen, ten einde goedschiks een nadeelig tractaat, ook tegen de belangen der Stuarts te kunnen sluiten, en meenden, dat slechts de afkeer der steden van een innig verbond zulks verhinderde. Zoodra echter het Parlement, en het handelsbelang, en de nationale eer aantastte, bleef der Staatspartij geen andere uitweg, dan van twee kwaden het minste te kiezen, en zich liever aan de onzekere kansen van een oorlog te wagen, dan eenig bij uitstek nationaal belang op te offeren. Even hard als onverdiend, is vooralsnog het oordeel van Schlosser, in zijne „*Geschiedenis der Wereld*,” dat er, nu de rijke burgerijen het land bestuurden, geene sprake meer was van nationale eer, maar alleen van gewin en voordeel.

Het gold zelfs meer dan een uitsluitend Nederlandsch belang, toen de Britten weder met hunne oude aanspraken voor den dag kwamen. Geene mogendheid heeft ooit dermate geijverd voor de vrijheid der zee, als de Republiek der Vereenigde Nederlanden. Welke regeeringspartij er de teugels in handen had, zij mocht hierop slechts noode eenige inbreuk gedoogen, indien zij een nationaal karakter wilde behouden. Aan die omstandigheid ontleenen de oorlogen, door de Republiek met Engeland gevoerd, eene hoogere beteekenis. Zij zijn dan niet alleen een uitvloeisel van de kansberekening der staatkundige partijen, noch een gevolg van allerlei kleine grieven, maar een krachtig verzet van de Republiek der Vereenigde Nederlanden tegen den overmoed der Britten ¹⁾. Meermalen moest Nederland toegeven, en ten laatste verkreeg Engeland schier al wat het ooit had geëischt. Dit bewijst alleen, dat het sterker was en dien ten gevolge den zwakkere zekere verplichtingen kon opleggen. Daarentegen vindt de nakomeling in de begrippen, waarvoor de Nederlanders der zeventiende eeuw tegen Engeland streden, een bewijs te meer voor de stelling, dat zij hun tijd in menig opzicht vooruit waren. Later hebben toch de meeste begrippen der Republiek over zeerecht en handelswetgeving, die zij niet bij machte was anderen te doen aannemen, door de kracht der waarheid gezegevierd.

1) "During the whole period of the war during the 17th century, the real cause of contention was the refusal of the Dutch to pay the privilege of the flag. To this privilege they objected almost from the first day of their independance. They protested against it; they wrote against it; and they fought against it; and indeed they have been the only people who considered the claim as a thing worth much trouble."

"But to have held their own so long, to have played a losing game so boldly, was as glorious for the Dutch, as the ultimate victory was for the English."

The Fortnightly Review 1866, No XXX p.729, 731.

Men kon duidelijk bespeuren, dat de Nederlandsche republiek den oorlog niet zocht. Zij had de vloot tot een veertigtal schepen teruggebracht, en besloot eerst in 1651 tot beveiliging van den handel nog 36 schepen in dienst te stellen. Het aanbod van twee Amsterdamsche kooplieden, om tot dit einde, onder zekeren waarborg, honderd schepen uit te rusten, werd niet aangenomen, en van de gemelde 36 waren in het najaar slechts 15 gereed. Is dit alles niet een sprekend bewijs van de vredelievendheid der Nederlandsche regeering? Deze had

zelfs eene gevaarlijke zijde, omdat het nieuwe bestuur in Engeland zich met ijver op het versterken der zeemacht toelagde. Eerst nadat zij begrepen, dat de vrede slechts ten koste van een nationaal beginsel kon worden bewaard, gingen ook de Staten zich voorbereiden. Zij verboden den uitvoer van alles, wat tot uitrusting en bewapening van schepen kon dienen, en spraken door hun besluit tot het uitrusten van nog 150 schepen hun twijfel uit, aan het welslagen der onderhandelingen, die in Engeland waren aangeknoopt. Vermoedelijk was men na den vrede te Munster, door het opruimen van oorlogsschepen, van welke zelfs nog bruikbare verkocht waren, te ver gegaan, vooral omdat Engeland zijne vloot in meer geduchten staat begon te brengen. Hieraan was het toe te schrijven, dat Nederland, bij het uitbreken van den oorlog, wel volk, doch weinig schepen bezat, en den strijd voornamelijk met gewapende koopvaarders moest voeren, die langzamerhand tegenover oorspronkelijk ten oorlog gebouwde schepen minder doelmatig begonnen te worden, hetgeen de Republiek, tot hare niet geringe schade, in den eersten oorlog met Engeland zou ervaren.

Voorzeker was het alles behalve gemakkelijk, eensklaps krachtig op te treden, nadat men zich in de laatste jaren schier geheel ontwapend had. Uit dien hoofde werden de Admiraliteiten niet met de gansche uitrusting belast. Haar werd de zorg voor 100 bodems opgedragen, terwijl verschillende Directiën in de zeeplaatsen de nog ontbrekende 50 zouden leveren. Deze moesten minstens 28 of 30 stukken van zes en twaalf pond voeren, en bemand zijn met 110 koppen, met inbegrip van 25 soldaten. Dezelfde bemanning werd voldoende geacht voor de 100 andere schepen, welke de Admiraliteiten moesten huren. Met de 40 schepen, die men vroeger in dienst had gehouden, en de 36, tot welker uitrusting reeds in 1651 was besloten, zou er dus weldra eene vloot van 226 bodems beschikbaar kunnen zijn. Het cijfer is bevredigend genoeg; doch de meeste schepen waren klein, en de uitrusting kwam ook niet geheel tot stand. Toen de regeering het in Mei 1652 raadzaam oordeelde, den Luitenant-Admiraal Tromp in de nabijheid der kust te doen kruisen, had deze slechts ruim 40 schepen onder zijne vlag.

Door het vertoonen dier vloot wilden de Staten doen blijken, dat zij niet weerloos waren. Zoo lang echter hunne gezanten, die toen nog in Engeland waren, met het Parlement onderhandelden, wenschten zij elke botsing zorgvuldig te vermijden. Daarom bevalen zij den Admiraal zich zooveel mogelijk nabij de Vlaamsche kust op te houden. Tallooze omstandigheden konden hem evenwel met Engelsche schepen in aanraking brengen, en de vraag van Tromp, hoe hij in dit geval moest handelen, is zeer natuurlijk. Het moest toch worden uitgemaakt, of een Nederlandsch admiraal, op last der regeering, al dan niet zijne vlag zou strijken, tot een teeken van eerbied. De Staten begrepen dit ook, maar deinsden terug voor de verantwoordelijkheid, die zoowel de last tot strijken als een tegenovergestelde op hunne schouders zou laden, en gaven een ontwijkend antwoord. Zij bevalen den Admiraal, die geenszins ontkende, dat er vroeger meestal gestreken was, vooral indien de Britten het sterkst waren, bij voorkomende gelegenheid „naar zijne bescheidenheid” te handelen, en slechts te zorgen, dat de vlag van den Staat „geene kleinigheid” leed. Eigenlijk lieten zij dus het beslissen van een zoo netelig geval aan den Admiraal zelven over.

Maanden lang hadden de Nederlandsche gezanten in Engeland reeds onderhandeld, toen de vloot van Tromp de haven verliet en in de nabijheid der kust begon te kruisen. De

gezanten hadden elk bepaald antwoord, op het punt der vlag, zeer behendig ontdoken en hardnekkig geijverd tegen het visiteeren der schepen, bewerende dat het omhelzen der stelling „*vrij schip, vrij goed*” voor de Republiek eene levensvraag was. Daarentegen wilden de Britten, op grond van hetgeen er in de laatste jaren was voorgevallen, het recht van visitatie zelfs op oorlogsschepen toepasselijk maken, en met betrekking tot de contrabande, ook het vervoeren van levensmiddelen meer beperken. Er was echter nog niets beslist, toen op den 29sten Mei eene ontmoeting tusschen de vloten der beide republieken plaats greep. Eenigszins duister is de aanleiding tot hetgeen er op den gemelden dag tusschen de Admiraals Tromp en Blake ¹⁾ voorviel.

1) Robert Blake, in 1598 te Bridgewater geboren, was aanvankelijk voor den geleerden stand bestemd geweest. Hij bracht van 1615 tot 1623 aan de Universiteit te Oxford door, en keerde vervolgens naar zijne geboorteplaats terug, waar hij zich als een ijverig Puriteïn deed kennen. Bij het uitbreken der binnenlandsche verdeeldheden, had hij de zijde van het Parlement gekozen en zich aan het hoofd eener bende ruiters geplaatst. In 1649 was hij in den zeedienst getreden en tegen Prins Robert gebruikt. Hij overleed in 1657. Ofschoon meer dan 50 jaar oud, toen hij zijn nieuwen werkkring intrad, zoo kweet hij zich daarin toch op roemvolle wijze. Clarendon zegt, dat hij bij de zeelieden den schrik voor sterkten aan den wal wegnam, en dat hij in vele opzichten van het oude afweek.

Hoogst waarschijnlijk zullen beiden wel even bereid zijn geweest, de hangende geschillen „*anders dan met de pen*” te beslissen, zoodra de gelegenheid daartoe zich aanbood. Zeker heerschte reeds lang te voren op de Nederlandsche vloot eene stemming, welke den Engelschen alles behalve gunstig was. Na de zegepraal der tegenstadhouderlijke partij, was zij er niet op verbeterd. Dit alles gaf evenwel den Nederlandschen Admiraal geen recht een strijd te zoeken, dien zijne lastgevers poogden te vermijden; doch het verklaart ten volle, waarom hij de eerste gelegenheid, die zich voordeed, om op grond zijner instructie handelend op te treden, niet ongebruikt liet. Het onderzoeken en aanhouden van Nederlandsche schepen — hierover waren alle partijen het eens — mocht hij niet gedoogen. Het zal daarom noodig zijn aan te toonen, in hoeverre dit aanleiding gaf tot het plegen van vijandelijkheden, terwijl de gezanten nog aan het onderhandelen waren. Overeenkomstig de verklaring van alle kapiteins der Nederlandsche vloot, bevond deze zich den 28sten Mei, sterk 42 bodems, in de nabijheid der Vlaamsche kust. Vele schepen hadden echter door een sterken wind hunne ankers verloren, en konden uit dien hoofde, zonder het grootste gevaar, niet op de aangewezen plaats blijven vertoeven. Daarom was besloten tijdelijk naar de Engelsche kust over te steken, waar de Nederlandsche schepen, onder den hoek van Dover meer beschut, zich van de geleden schade eenigermate konden herstellen en zich tegen nieuwe zeerampen voorbereiden. De Britsche Commandeur Bourne, die ter reede van Duins het bevel over een eskader voerde, vond die handelwijze zeer verklaarbaar. Vriendschappelijk luidde daarom het antwoord van den genoemden bevelhebber, toen Tromp hem liet onderrichten van het oogmerk, waarmede hij naar de Engelsche kust overstak. Bourne merkte alleen op, dat niets beter zou pleiten voor de oprechtheid der bedoeling, waarmede de Nederlanders de Engelsche kust waren

genaderd, dan hun spoedig vertrek.

Gedurende haar kortstondig verblijf op de reede van Dover, gaf de Nederlandsche vloot slechts eenigen aanstoot door de vlag, die van de kasteelen woei, niet te salueeren. Hierover legden de Britten hun misnoegen aan den dag door het lossen van enkele schoten, die echter niets uitwerkten en zonder eenig gevolg bleven. Omstreeks het middaguur van den 29sten Mei ging de Nederlandsche vloot onder zeil, om hare oude standplaats weder op te zoeken.

Niet weinig zagen de Britten zich in hunne kwade vermoedens omtrent de bedoelingen der Nederlandsche vloot versterkt, toen zij ontwaarden, dat deze eensklaps den aangevangen tocht staakte en den steven naar het Kanaal wendde. Op hun standpunt mochten zij die handelwijze uiterst vreemd vinden; doch Tromp had er eene gegronde reden voor. Kort na haar vertrek van Dover, was er een konvooier bij de vloot gekomen, met het bericht, dat hij en nog een ander niet ver van daar lagen met 7 koopvaarders, ter waarde van vijf millioen, er bijvoegende, dat zij met hun beiden het visiteeren der schepen niet zouden kunnen beletten. Vermoedelijk zouden de Britten in dit geval des te sterker op hun voorgewend recht staan, omdat zij met van der Zaen, den konvooier, die zich thans bij de vloot vervoegde, nog iets te verrekenen hadden, dewijl hij weinige dagen geleden een Britsch schip, dat hem tot het strijken der vlag wilde noodzaken, had afgeslagen. Daarom vroeg hij den Nederlandschen Admiraal, hem met zijn konvooi onder de hoede der vlag te nemen. Hieraan moest Tromp op grond zijner instructie voldoen, en de manoeuvre, welke hem nader bij de koopvaarders moest brengen, hoe verbazend dan ook in de oogen der Britten, was ten volle gewettigd.

Hadden de Staten zich slechts even bepaald uitgelaten over het strijken der vlag, als over het onderzoek der schepen, dan ware de Admiraal voor hetgeen volgde evenmin aansprakelijk geweest, als voor hetgeen tot dusverre was geschied. Met betrekking tot het saluut was hem echter zekere vrijheid van handelen gelaten, en het is niet moeielijk te gissen, wat zijn eergevoel hem bij voorkomende gelegenheid zou ingeven.

Nauwelijks was de Nederlandsche vloot, tot het opsporen der koopvaarders, van koers veranderd, of men ontdekte een Britsch eskader van 15 bodems ¹⁾, onder welke het vlaggeschip van den Admiraal Blake. Te midden der verstrooide Britsche schepen,

1) Brandt zegt vijftig, hetgeen zeker eene drukfout is, die ook bij Wagenaar voorkomt.

vervolgen de Nederlandsche den voorgenomen tocht. Tromp laat tot een teeken van eerbied, de zeilen bergen en de beide topmarszeilen ter halver steng zetten. Volgens zijne eigen verklaring, plaatste hij ook een man bij de vlag, waarover hij daarna aan de Nederlandsche gezanten in Engeland schreef: „*Ende een man aen mijn vlagge gesonden, die den heer Admirael Blake selve heeft connen sien opclimmen, om te strycken.*” Doch gestreken was er niet. Blake, die even goed als Tromp begreep, dat hier een nationaal geschil moest worden beslist, liet drie schoten tegen het schip van den Nederlandschen Admiraal lossen, waarvan eerst het laatste door dezen werd beantwoord, met een kogel, die misschien toevalligerwijs door de Britsche vlag ging. Dit was te veel! Weldra volgde eene volle laag uit de *James*, het Britsche admiraalschip, dat met 82 stukken bewapend en

met 700 koppen bemand was. Tromp liet haar niet onbeantwoord, ofschoon de *Brederode*, waarover hij gebod, slechts 54 stukken en 270 man voerde. Het kwam tusschen de beide vlaggeschepen tot een geregeld gevecht.

Trapsgewijze begonnen ook andere schepen dit voorbeeld te volgen. Zoodra het den Nederlandschen bevelhebber duidelijk bleek, dat het der tegenpartij ernst was, moedigde hij de zijnen zelfs tot den strijd aan, door het hijschen der roode vlag „*onder den Prins*” eene uitdrukking, die hem eerlang zeer kwalijk werd genomen door de Staten van Holland, die geene Prinsenvlag meer kenden, en liefst van eene Statenvlag wilden hooren. Hij beweerde, dat de Britten, door hem het eerst de volle laag te geven, den vrede hadden gebroken ¹⁾.

1) Zeer beklagt zich de Admiraal, in zijn schrijven aan de Ambassadeurs, over „de verdrayde relatiën, die dienaengaende aen 't Parlement syn gedaen.” En voor zoover eenige verklaring van Nederlandsche gevangenen daarbij ten grondslag mocht zijn gelegd, voegt hij er zeer te recht bij: „Soo snlcke verclaringe soude syn gegeven, moste by de gevangenen van Capⁿ Tuynemans ofte Sipke Fockens wesen gedaen, welke twee schepen wel twee mylen achter ons waren en niet mogelick is geweest te sien, wat by ons is voorgevallen.”

Aan den wal en ook ter reede van Duins, hoorde men het vuren. Bourne stak dien ten gevolge met 12 schepen in zee, en tastte de Nederlandsche achterhoede aan. Op die wijze bleef tot 's avonds negen uren een gevecht aanhouden, waarin het Britsche admiraalschip veel had geleden en twee schepen van de Nederlandsche vloot waren afgesneden. Het eene, dat 30 stukken voerde, werd in Engeland opgebracht; het andere kwam den volgenden dag weder bij het gros der vloot, nadat de kapitein, de luitenant en een twaalfstal anderen daaruit waren gelicht.

In den brief, dien Tromp een dag later schreef, verklaarde hij voornemens te zijn, de bewuste koopvaarders zoo mogelijk op te sporen en behouden binnen te brengen. Blake was van oordeel, dat de onzen een twist hadden gezocht. Volgens de Engelschen was het zoeken naar de koopvaarders slechts een voorwendsel, daar deze reeds eenige dagen vroeger Blake gepasseerd en oostwaarts vertrokken waren. De verklaring van alle Nederlandsche officieren is hiermede in strijd.

Allerzonderlingst klinkt het, dat Tromp na de gemelde ontmoeting het genomen schip en de gemaakte gevangenen terugvroeg, bij een brief, waarop een alles behalve vriendelijk antwoord van Blake volgde. Misschien was het eene poging om aan de gansche zaak nog den schijn van een misverstand te geven en zodoende de vereffening langs diplomatieken weg te bevorderen.

Hiervoor was echter weinig kans, daar de Britten voortgingen met het nemen en opbrengen van al wat zij konden bekomen. De eerste verbittering in Engeland, waar men het gebeurde voor een wel beraamden toeleg hield en thans een onverhoedschen aanval duchtte, zou zich vermoedelijk aan de Nederlandsche ambassadeurs hebben gekoeld, indien het Parlement hen niet beter had kunnen beschermen dan de Staten, eenige maanden vroeger, de Engelsche gezanten te 's Gravenhage.

Vruchteloos putte Cats zich uit in allerlei vergelijkingen om de nu volslagen breuk te heelen. Noch wat hij zeide van den sterken azijn, die uit edelen wijn voortkomt, noch wat hij aanvoerde over het gevaar van aarden potten, die al drijvende tegen elkander stooten en breken, maakte den gewenschten indruk. Evenmin als Cats met zijne medeafgevaardigden slaagde de heer Pauw, Raadpensionaris van Holland, dien de Staten tot hetzelfde einde naar Engeland zonden. Hij kreeg wel aanstonds gehoor, doch kwam weinig verder dan zijne ambtgenooten. Alleen bracht het Parlement, ten gevolge zijner verzoeken, een eisch te berde, die niets minder inhield dan het betalen van alle gemaakte onkosten en geleden schade, waarna de vijandelijkheden gestaakt en de genomen schepen teruggegeven zouden worden. Eene vaste alliantie kon dan tot zekerheid voor de toekomst worden gesloten. Het Parlement bleef volharden bij de meening dat de onzen de ontmoeting bij Dover opzettelijk gezocht hadden. Wel ziende dat er van alle verdere onderhandelingen niets te hopen was, riepen de Staten-Generaal, die te vergeefs allerlei vredelievende aanbiedingen hadden gedaan en zelfs bereid waren geweest op het punt der vlag toe te geven, hunne gezamenlijke ambassadeurs terug. Dezen namen den 10^{den} Juli hun afscheid en passeerden drie dagen later de Nederlandsche vloot, die zich op dat tijdstip in de nabijheid der Zeeuwsche kust bevond.

Wordt vervolgd...